

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi
M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Kitabxanası

*Azərbaycanın elm və
mədəniyyət xadimləri*

ABUZƏR XƏLƏFOV

Bibliografik mə'lumat kitabı

BAKI-2001

ABUZƏR ALI OĞLU XƏLƏFOV

(Elmi, pedaqoji və ictimai fəaliyyəti
haqqında qısa очерk)

BMT yanında Beynəlxalq İnformasiya-
laşdırma Akademiyasının həqiqi üzvü, Azər-
baycan Respublikasının əməkdar mədəniyyət
işçisi, Bakı Dövlət Universiteti kitabxa-
naşünaslıq kafedrasının müdürü, «Şöhrət» or-
denli, tarix elmləri doktoru, professor Abuzər
Alı oğlu Xələfov Azərbaycan kitabxana-
şünaslıq elminin banisidir. Respublikamızda
kitabxanaçılıq – bibliografiya elmlərinin və ali
kitabxanaçılıq təhsilinin yaranması və forma-
laşması onun adı ilə bağlıdır.

Abuzər Alı oğlu Xələfov 25 dekabr
1931-ci ildə Qərbi Azərbaycanda - ulu
Göyçə mahalının Çənmərək (Krasnoselo)
rayonunun Cil kəndində kəndli ailəsində ana-
dan olmuşdur. O, natamam orta təhsilini bu-
rada almış, Böyük Vətən müharibəsi illərində
doğma kənddəki kolxozda işləyə-işləyə təhsi-

lini davam etdirmişdir.

1950-ci ildə həmin rayonun Toxluca
kənd orta məktəbini bitirən Abuzər Xələfov
Bakı Dövlət Universiteti filologiya fakültəsi-
nin kitabxanaçılıq şöbəsinə daxil olur.

Hələ tələbəlik illərində özünün qeyri-adi
elmi qabiliyyəti ilə başqalarından fərqlənən
bu gənc tələbə elmi konfranslarında maraqlı
məruzələrlə çıxış edir, dəfələrlə fəxri fərman-
larla təltif olunur.

Əla oxuması və ictimai fəallığı ilə diqqəti
cəlb etdiyinə görə A.Xələfov ali təhsilini başa
çatdıran kimi Bakı Dövlət Universitetində
müəllim vəzifəsində saxlanılır. 1955-1978-ci il-
lərdə müəllim, baş müəllim, dosent vəzifələrində
çalışır.

A.Xələfov həmin illəri həyatının mühüm
dövrü adlandırır. Belə ki, gənc mütəxəssis
məhz o dövrdə tədqiqatçı alim kimi özünün
ustalığını artırır, elm və tədris prosesinə rəh-
bərlik vərdişlərinə yiyələnir, bir sözlə, hərtə-
rəfli təkmilləşir. A.Xələfovun xoşbəxtliyi onda
idi ki, bu illərdə o, Yusif Məmmədəliyev,

Əliheydər Qarayev, Şəfaət Mehdiyev, Faiq Bağırzadə, Məmməd Arif Dadaşzadə, Cəfər Xəndan, Feyzulla Qasımsadə, Məmməd Cəfər Cəfərov, Həmid Araslı, Əli Sultanlı, Mir Cəlal Paşayev, Məmmədhüseyn Təhməsib, Əliheydər Qəhrəmanov, Mehdixan Vəkilov, Abbas Zamanov, Pənah Xəlilov, Zülfəli İbrahimov və başqaları kimi görkəmli alim-pedaqoqlar dəstəsi ilə əhatə olunmuşdu və onların tə'siri ilə formalaşmış yetkinləşirdi. Bu tanınmış şəxsiyyətlərdən hər biri gənc mütəxəssislərə kömək göstərməyə hər an hazır olan geniş dünyagörüşlü, yüksək səviyyəli, qayğıkeş insan idi.

A.Xələfovun işgüzar və səmərəli fəaliyyəti nəticəsində 1962-ci ildə BDU-nun kitabxanaçılıq şöbəsi müstəqil fakültəyə çevrilir və o, yeni yaradılmış fakültənin ilk dekanı seçilərək 25 il bu vəzifədə çalışır. 1963-cü ildə eyni zamanda kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri seçilən A.Xələfov bu günə kimi fasiləsiz olaraq həmin vəzifəni uğurla yerinə yetirir.

Abuzər Xələfov 1961-ci ildə Azərbaycanda kitabxana işi üzrə ilk namizədlik, 1975-ci ildə isə ilk doktorluq dissertasiyaları müdafiə edir, professor elmi adı alır.

Fərəhli haldır ki, A.Xələfov Sovetlər Birliyi ərazisində kitabxana işi üzrə doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş və tarix elmləri doktoru elmi dərəcəsi almış ilk alimdir. Onun elmi rəhbəri isə Azərbaycan EA-nın müxbir üzvü, tanınmış alim, qayğıkeş insan Zülfəli İbrahimov olmuşdur.

Azərbaycanda kitabxana işi sahəsində ilk sanballı elmi-tədqiqatlar aparmış, ilk dəfə namizədlik və doktorluq dissertasiyaları müdafiə etmiş Abuzər Xələfov bununla da həmişəlik ölkəmizdə kitabxanaşünaslıq elminin banisi statusunu qazanmışdır.

Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq elminin banisi

A.Xələfov elmi-tədqiqat işinə hələ tələbə

ikən marağ göstərmiş, tələbə elmi dərnəklərində, seminarlarda fəal iştirak etmiş, kitabxana işinin tarixi və nəzəriyyəsi ilə bağlı məruzələr və məlumatlar hazırlamışdır.

İlk araşdırmalarını müəllim işlədiyi zaman davam etdirən gənc mütəxəssis öz elm yolunun başlanğıcında Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi probleminin elmi tədqiqini qarşısına məqsəd qoyur. Bu zaman o, belə bir şəxsiz konsepsiyaya söykənir ki, tarixi keçmişə müraciət etmədən kitabxana işinin müasir problemlərinin elmi cəhətdən düzgün dərk edilməsi mümkün deyildir. Kitabxana işi tarixinin tədqiqatçısı kimi A.Xələfov 50-ci illərin sonlarında ilk elmi-tədqiqat məqalələri ilə mətbuatda çıxış edir. Onun bu araşdırmaları XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəllərində, 20-30-cu illərdə Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi, habelə kitabxanaların qabaqcıl iş təcrübəsi və müasir problemləri və s. kimi mövzulara həsr olunmuşdu. Bununla yanaşı o, mədəniyyət, kitabxanaçılıq və kitabçılıq işlərinə dair nəşr olunmuş yeni kitablar haq-

qında resenziyalar və icmal məqalələri yazaraq dərc etdirir.

Gənc tədqiqatçının 60-cı illərin əvvəllərində nəşr etdirdiyi «Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən (1870-1920)» və «Sovet Azərbaycanında kitabxana işinin tarixindən (1920-1932)» monoqrafiyaları elmi ictimaiyyətin böyük rəğbətini qazanır. Sonuncu monoqrafiya müəllifin namizədlik dissertasiyasının əsasını təşkil edir.

A.Xələfovun elmi üslubundakı arxiv sənədlərinə sistemli müraciət, fasiləsiz axtarış, yeni fakt və sənədlərin elmi dövriyyəyə daxil edilməsi və s. kimi fərqləndirici cəhətlər məhz bu araşdırmalarda formalaşmağa başlayır. Onun elmi-tədqiqat işlərinin çoxu məhz təkzib olunmaz arxiv-sənəd bazasına əsaslanması ilə seçilir. A.Xələfov hələ 60-cı illərdə kitabxana işinin tarixinə dair yazıb nəşr etdirdiyi kitablarda bu işin başlanğıcını qoymuşdu. Bu tədqiqatlarla da o, əvvəllər mahiyyətə heç kim tərəfindən öyrənilməmiş mühüm bir problemin – Azərbaycanda kitabxana işinin inkişafı tarixi

problemini ilkin olaraq araşdırmaq yolunu tutdu.

Sovet hakimiyyəti illərində mövcud olan ideoloji konsepsiyalara qeyri-standart yanaşması, yaradıcı münasibət bəsləməsi, tənqidi təhlil verməsi A.Xələfova həmin dövrdə kommunist ehkamlarına uyğun olaraq cəhalət və avamlıq ocağı adlandırılan məscidlərin kitabxana işinin inkişafında, xalqın maariflənməsində rolu və əhəmiyyəti haqqında orijinal fikirlər söyləmək üçün imkan yaradır.

İlk Azərbaycan Demokratik Respublikasının guya mürtəcə rejim olması haqqında sovet dövründə uydurulan çeynənmiş fikirlərin əksinə ustalıqla çıxan A.Xələfov nəinki ADR dövründə kitabxana işinin inkişafını təsdiqləyən bir sıra faktları üzə çıxarmış, hətta adının çəkilməsi belə qadağan olunan Məmməd Əmin Rəsulzadənin xalqın maariflənməsində kitabxanaların rolu və əhəmiyyəti ilə bağlı söylədiyi fikirlərdən sitatlar gətirmiş, 1919-cu ildə Azərbaycan kitabxanalarının kitabla təchiz olunmasında Türkiyənin köməyi barədə

faktları misal göstərmiş, həmçinin XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin vəziyyətinə dair yanlış təsəvvür yaradan rus statistikasına tənqidi təhlil vermişdir və s. Bütün bunlar isə gənc tədqiqatçıdan təkcə elmi prinsiplilik deyil, eyni zamanda saf vətəndaşlıq qeyrəti tələb edirdi.

Kitabxanaların sosial təbiətinin aşkarlanması, cəmiyyətin sosial institutları kimi ictimai rol və funksiyalarının açılması, müxtəlif tarixi mərhələlərdə kitabxana prosesləri qanunauyğunluqlarının cəmiyyətin mə'nəvi, iqtisadi və siyasi şəraiti ilə, mədəniyyət və maarifçilik səviyyəsi ilə sıx əlaqədə aydınlaşdırılması və ümumiləşdirilməsi, maarifin, elmin, xalqın intellektual imkanlarının inkişafında kitabxana işinin mahiyyətinin geniş şəkildə göstərilməsi və əsaslandırılması A.Xələfovun Azərbaycanda kitabxana işinin tarixinə dair ilk tədqiqatlarının xarakterik cəhətlərindəndir.

A.Xələfovun tədqiqatları nəticəsində 60-cı illərdə respublikamızda kitabxana işi tarixinin və nəzəriyyəsinin problemləri üzrə elmi

nəticələr və müddəalar formalaşır ki, bunlar da Azərbaycan kitabxanalarının nümunəsində müasir kitabxanaların mahiyyətini, məqsədini və iş metodlarını açıb göstərir. O dövrdə günün tələblərinə uyğun olaraq respublikada kitabxana işinin iqtisadi, təsərrüfat və ideoloji vəzifələrin həlli istiqamətinə yönəldilməsi məsələsinin işlənilməsi tədqiqatçının fəaliyyətində xüsusi elmi-əməli əhəmiyyət kəsb edir.

70-ci illərdə A.Xələfov tarixi prosesləri dərinlən təhlil edərək müasir dövrün aktual problemlərini üzə çıxarır. Bu dövrdə onun əsərlərində humanitar elm kimi kitabxanaşünaslığın ümumnəzəri və metodoloji problemlərinin işlənilməsi, kitabxanaların sosial funksiyalarının inkişafının araşdırılması, əhalinin mütaliə mədəniyyətinin formalaşmasında bu funksiyaların rolunun və yerinin müəyyənləşdirilməsi məsələləri böyük yer tutur.

Həmin mərhələdə o, Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının ayrı-ayrı cildləri üçün kitabxana-bibliografiya və kitabçılıq işinin tarixi və nəzəri problemləri, Azərbaycanın böyük

kitabxanalarının tarixi haqqında məqalələr seriyası yazır.

1974-cü ildə Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında A.Xələfovun «Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi (1933-1958)» adlı sənəballi əsəri çapdan çıxır. Monoqrafiyada 1930-50-ci illərdə respublikamızda hərtərəfli inkişaf etmiş kitabxana şəbəkələrinin formalaşması prosesinin geniş mənzərəsi yaradılmışdır. Olduqca əlamətdardır ki, müəllif Azərbaycanda kitabxana quruculuğunun inkişaf dinamikasını ümumiləşdirərək, həmin mərhələdə Azərbaycanın sosial-iqtisadi və mə'nəvi həyatının bütün cəhətlərini qarşılıqlı əlaqədə göstərir. Kitabxana işinin inkişafı bütün mərhələlərdə Azərbaycan tarixi və mədəniyyəti ilə sıx əlaqədə, cəmiyyətin siyasi, iqtisadi və mədəni həyatının ayrı-ayrı sahələrində baş verən proseslər fonunda əks etdirilir.

Tədqiqatda Azərbaycanda kitabxana işinin inkişafının elmi əsasları və təcrübi metodları açıb göstərilir, kitabxana quruculuğu

sahəsində dövlət siyasəti təhlil edilir.

Tədqiq olunan dövrdə respublikanın şəhərlərində və kənd rayonlarında müxtəlif tipli kitabxanalarda (kütləvi, elmi, texniki, ali məktəb, həmkarlar ittifaqı və s.) əhaliyə xidmətin forma və metodları da əsərdə özünün ətraflı təhlilini tapır.

Kitabxana işinin dövlət planlaşdırılması, kitabxana şəbəkələrinin yerləşdirilməsi, kitabxanaların maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, kitabxana fəaliyyətinin metodik təminat sisteminin yaradılması və təkmilləşdirilməsi, kitabxanaçılıq təhsili və s. kimi məsələlərin sistemli şəkildə işıqlandırılması həmin mərhələdə Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin inkişafının geniş mənzərəsini yaradır.

Əsərdə xeyli arxiv sənədlərinin və dövrə mətbuat materiallarının elmi dövriyyəyə daxil edilməsi əsasında respublika kitabxanalarının Böyük Vətən müharibəsi dövründəki fəaliyyəti hərtərəfli tədqiq olunur. Müəllif müharibə illərində kitabxanaların tarixini öyrənərkən

onların «Hər şey cəbhə üçün, hər şey qələbə üçün!» tarixi şüarının həyata keçirilməsində iştirakına xüsusi yer ayırır, bu istiqamətdə kitabxanaların fəaliyyətini müfəssəl təhlil edir. Qeyd edək ki, həmin faktlar Azərbaycana erməni təcavüzünün davam etdiyi indiki şəraitdə xüsusi aktuallığa malikdir.

Monoqrafiyada elmi dövriyyəyə demək olar ilk dəfə daxil edilən çoxlu sayda faktlar əsasında inandırıcı şəkildə göstərilir ki, Azərbaycanda xüsusilə Böyük Vətən müharibəsindən sonrakı illərdə kitabxana işinin təkmilləşdirilməsi onun məzmununun keyfiyyətə xeyli dəyişməsinə və daha da dərinləşməsinə, kitabxana işinin respublikanın sosial-iqtisadi vəzifələri ilə sıx bağlanmasına, cəmiyyətdə kitabxanaların rolunun və əhəmiyyətinin hiss olunacaq dərəcədə artmasına, beləliklə, kitabxana işinin xalqın mədəni inkişafında həlledici amillərdən birinə çevrilməsinə gətirib çıxarmışdır.

Artıq qeyd etdiyimiz kimi, həmin monoqrafiya Abuzər Xələfovun 1975-ci ildə uğurla

müdafə etdiyi doktorluq dissertasiyasının özülünə çevrilmişdir.

Abuzər Xələfovun 15 illik tədqiqatının nəticələrini ümumiləşdirən bu doktorluq dissertasiyası həm Sovetlər Birliyinin kitabxana ictimaiyyətinin, həm də mədəniyyətşünaslıq sahəsi mütəxəssislərinin diqqətini yalnız maraqlı və qiymətli elmi faktların zənginliyi ilə deyil, eyni zamanda elmi nəticələrin yeniliyi, orijinallığı və ümumiləşdirilməsi səviyyəsi ilə cəlb etmişdir. Təsadüfi deyil ki, A.Xələfovun tədqiqatına görkəmli alimlərdən Azərbaycan EA-nın vitse-prezidenti, akademik M.A.Da-daşzadə, akademiyanın müxbir üzvü, professor A.M.Aslanov, tarix elmləri doktoru, professor Z.İbrahimov, filologiya elmləri doktoru, professor F.F.Qasımszadə, tarix elmləri doktoru, professor A.M.Ataqişiyev, tarix elmləri doktoru, professor M.Y.Vəkilov, tarix elmləri doktoru, professor N.A.Paşayev, həmçinin Sovet İttifaqının tanınmış kitabxanaşünasları, kitabxana işi tarixçiləri və nəzəriyyəçiləri yüksək qiymətləndirmişlər. Belə ki, Moskva

Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdiri, pədaqoji elmlər doktoru, professor, Rusiya Federasiyasının əməkdar elm xadimi K.İ.Abramov belə hesab edirdi ki, A.Xələfovun elmi tədqiqatı araşdırılma səviyyəsinə görə son illərdə müttəfiq respublikalarda yerinə yetirilmiş ən yaxşı orijinal işlərdən biridir. SSRİ EA Rə'yasət Hey'əti Kitabxana Şurasının, Moskva Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti kitabxanaşünaslıq kafedrasının rə'ylərində qeyd edilirdi ki, müttəfiq respublikalarda kitabxana işinin inkişafının tarixi, nəzəri və təcrübi problemlərinin işlənilməsi üçün bu tədqiqat böyük əhəmiyyətə malikdir.

Sonrakı illərdə Abuzər Xələfov Azərbaycanda kitabxana işinin inkişaf tarixi və müasir problemləri sahəsində tədqiqatlarının xronoloji çərçivəsini daha da genişləndirir və dərinləşdirir.

A.Xələfov həmin dövrdə respublikamızda 70-ci illərin ikinci yarısında kütləvi kitabxanaların mərkəzləşdirilməsi sahəsində qazanıl-

miş təcrübəni ümumiləşdirmək üçün genişmiqyaslı işlər görür.

A.Xələfov Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi kitabxana sistemlərinin mərkəzləşdirilməsi haqqında zəngin materialları sistemləşdirərək və ümumiləşdirərək, mərkəzləşdirmə nəticəsində baş verən mühüm prosesləri müəyyənləşdirir, mərkəzləşdirilmiş kitabxana sistemlərinin xüsusiyyətlərini sistemli şəkildə təhlil edir, bir sıra çatışmazlıqları göstərir və MKS-lərin təşkili və idarə olunması metodlarının təkmilləşdirilməsi vacibliyini sübuta yetirir.

O, xüsusi qayğıkeşliklə qeyd edir ki, kitabxanalara mərkəzləşdirilməsi prosesində bir sıra irəliləyişlərə baxmayaraq, MKS-lərin fəaliyyətinin metodik təminatı, kitab təchizatı sistemi, mühüm kitabxana-bibliografya proseslərinin mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması, oxuculara informasiya xidməti, kitabxanalara yüksək ixtisaslı kadrlarla təminatı, maddi-texniki bazanın möhkəmləndirilməsi sahələrində uğurlu nəticələr qazanılmadı.

Alim 80-ci illərin əvvəllərində respublikanın rəsmi mətbuat orqanlarında və Bakı Dövlət Universitetinin elmi əsərlərində dərc etdirdiyi məqalələrdə müasir problemlərin dərin təhlili əsasında yaxın zamanlarda və uzaq perspektivdə respublikada kitabxana işinin bir sıra inkişaf istiqamətlərini təklif edir.

80-ci illərdə A.Xələfovun elmi araşdırmalarının mühüm xarakterik cəhətlərindən biri də onun Azərbaycanda kitabxanaların yaranmasının tarixi köklərinə, ayrı-ayrı mərhələlərdə kitabxanaların tarixi təcrübəsinə müntəzəm müraciət etməsi və bu zaman kitabxanaların inkişafını Azərbaycan xalqının mə'nəvi mədəniyyətinin inkişafı ilə sıx əlaqədə öyrənməsi, varislik məsələsini diqqətdə saxlamasıdır.

Həmin tədqiqatların nəticəsi olaraq 1986-cı ildə alim «Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən» adlı kitab nəşr etdirir. O, burada ilk dəfə olaraq qədim dövrlərdə və orta əsrlərdə Azərbaycanda kitabxanaların yaranmasının tarixi köklərini araşdırır, Qədim Albaniya dövründən başlamış XVIII əsrədək

kitabçılıq və kitabxanaçılıq işinin inkişaf yolunu izləyir.

Müəllif tədqiq etdiyi dövrdə kitabxana işinin vəziyyəti haqqında əhatəli elmi mə'lumat vermək məqsədi ilə qədim tarixi mənbələri və müasir ədəbiyyatı araşdırıb öyrənərkən xeyli zəhmət çəkmiş, Nizami dövrünə, Qazan xanın və Şah İsmayıl Xətai'nin hakimiyyəti illərinə xüsusi diqqət yetirmişdir. Kitabda saray, din, şəxsi kitabxanalarla bağlı əvvəllər geniş oxucu kütləsinə mə'lum olmayan bir sıra qiymətli faktlar yığcam şəkildə ilk dəfə elmi dövriyyəyə daxil edilmiş, Azərbaycan mədəniyyət və elm dühalarının kitab, kitabxana və mütaliə haqqında baxışları aşkara çıxarılmış və sistemləşdirilmişdir.

«Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən» əsəri xalqımızın mə'nəvi mədəniyyət tarixi sahəsindəki mövcud boşluğu doldurmaq baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

1986-cı ildə Sovet İttifaqında ilk dəfə nəşr edilmiş sanballı «Kitabxana işçisinin

mə'lumat kitabı» həqiqətən kitabxana işçilərinin masaüstü kitabına çevrildi ki, bu nəşrin müəlliflərindən biri də Abuzər Xələfov idi. Kitabda toplanmış və ümumiləşdirilmiş materiallar kitabxana işçilərini kitabxana-biblioqrafiya və informasiya işinin bütün əsas anlayışları ilə tanış edir, çap əsərlərindən ictimai istifadənin təşkilində kitabxanaların sosial funksiyalarını açıb göstərir. Burada həmçinin kitab fondlarının formalaşmasının, ədəbiyyatın kataloqlaşdırılmasının, kitabxanaların soraq-biblioqrafiya fəaliyyətinin, müxtəlif oxucu qruplarına və xalq təsərrüfatı sahələrinə kitabxana xidmətinin təşkilinin müasir vəziyyəti və prinsipləri xarakterizə olunur, böyük kitabxanaların fəaliyyəti nəzərdən keçirilir.

Mə'lumat kitabında kitabxana işinin proqnozlaşdırılması və planlaşdırılması metodlarının, mərkəzləşdirilmiş kitabxana sistemlərində vahid kitab fondlarının komplektləşdirilməsi ilə, soraq-biblioqrafiya aparatı ilə, metodik işin və kitabxana işinin idarə olunması ilə bağlı olan kompleks işlərin təcrübədə aşılması

məsələlərinə geniş yer ayrılmışdır.

Kitabxanalarda oxucularla işin müasir mütərəqqi üsullarından istifadə edilməsinə, bu işin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə kitabda xüsusi fikir verilmişdir. Kitab eyni zamanda əməyin elmi təşkili metodlarını, kitabxana proseslərinin mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması haqqında müasir bilikləri, dövlət standartlarının kitabxanaların əməli fəaliyyətinə tətbiqini kitabxanaçılara aşılayır.

90-cı illərdə kitabxana işinin tarixi, nəzəriyyəsi və metodikası sahəsində A.Xələfovun elmi-tədqiqat fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi və suverenliyi şəraitində keyfiyyətə yeni tarixi biçimdə meydana çıxır.

Abuzər Xələfov bu illərdə özünün çoxsahəli elmi və pedaqoji fəaliyyətini Azərbaycanda hüquqi, demokratik cəmiyyət quruculuğu şəraitində siyasi plüralizmin, informasiya azadlığının, milli və ümumbəşəri dəyərlərin ilkinliyinin nəzərə alınması əsasında kitabxana xidmətinin təşkilinin metodik problemləri ilə, şəxsiyyətin və bütövlükdə cəmiyyətin intellek-

tual və mə'nəvi inkişafında kitabxanaların rolu ilə sıx şəkildə bağlayır.

Alimin «Müasir şəraitdə kitabxana işinin nəzəri və təcrübi metodoloji əsasları haqqında», «Müasir dövrdə kitabxanaların sosial funksiyaları» və başqa konseptual məqalələrində cəmiyyətdə baş verən sosial-iqtisadi və mədəni proseslərin elmi şəkildə dərk edilməsi əsasında Azərbaycanda kitabxana işinin nəzəriyyə və təcrübəsinin inkişaf konsepsiyası hazırlanmışdır ki, bu da yeni cəmiyyətin reallıqlarını özündə hərtərəfli əks etdirir.

Sovet hakimiyyəti dövründə ölkədə kitabxana işinin inkişafının bir sıra cəhətlərini tənqid edən, bunların informasiya təminatında oxucuların hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılması, kitabxanaların fəaliyyətində birtərəfli partiya və ideoloji istiqamət götürülməsi, kitabxana işinin idarə edilməsində inzibati-amirlik metodlarından istifadə olunması ilə bağlı olduğunu vurğulayan müəllif, bununla yanaşı, ötən illərdə qazanılmış uğurların nəzərə alınmasına e'tinasızlıq göstəril-

məsi barədə də xəbərdarlıq edir. Alimin fikrincə, tarixə məhəl qoymamaq, onu qiymətdən salmaq, gələcəkdə onun ən dəyərli və faydalı cəhətlərini götürməmək ən bağışlanılmaz səhv olar.

Yeni tarixi şəraitdə Azərbaycanda kitabxana işinin nəzəriyyə və təcrübəsinin inkişaf strategiyasını müəyyənləşdirərkən A.Xələfov kitabxana işinin təşkilinin və idarə edilməsinin bütün sisteminin demokratikləşdirilməsini, kitabxanaların ideoloji ehkamlardan azad edilməsini, oxucuların informasiya almasında hüquq və azadlıqlarının təmin olunmasını ilk plana çıxarır. O qeyd edir ki, Azərbaycanda kitabxana işi kompüterləşdirmə yoluna çıxmalı, başqa sözlə, hesablama texnikası, telekommunikasiya, şəbəkə texnologiyası, dünya informasiya və intellektual məkanı ilə birləşmə prosesləri kompleks şəkildə, ümumi miqyasda kitabxanalarda tətbiq olunmalıdır.

A.Xələfovun 1996-cı ildə nəşr edilmiş «Kitabxanaşünaslığa giriş», «Kitabxana işinin tarixi kursuna giriş» adlı kitabları da yeni

tarixi reallıqlar ovqatında yazılmışdır. Müəllif bu əsərlərdə yeni prinsiplər mövqeyindən çıxış edərək dünya kitabxanaşünaslığının nailiyyətlərini, ümumbəşəri dəyərləri və milli dirçəliş ideyalarını nəzərə alaraq, kitabxanaların müasir problemlərini, informasiyalaşmış cəmiyyətdə kitabxanaların sosial funksiyalarını aydınlaşdırmağa, kitabxana işi tarixinin öyrənilməsi, kitabxanaşünaslığın başqa elmlərlə qarşılıqlı əlaqəsinə yeni yanaşma metodlarını və prinsiplərini göstərməyə, kitabxanaların ti-pologiyasını verməyə, humanitar elm kimi kitabxanaşünaslığın əsas ümumnəzəri və metodoloji problemlərini müəyyənləşdirməyə nail olmuşdur.

Yeni əsrin əvvəllərində «Kitabxanaşünaslığın nəzəri əsasları» və «Kitabxana haqqında təlim» adlı 2 hissədən ibarət «Kitabxanaşünaslığa giriş» dərsliyinin çapdan çıxması A.Xələfovun elmi fəaliyyətinin zirvəsi sayıla bilər. Bu nəşr Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsili tarixində kitabxanaşünaslığa dair meydana çıxmış ilk dərslikdir.

Həmin kitab əhatə etdiyi problemlərə, mənbə və sənəd bazasına, materialların həcminə və təhlil üsullarına görə sanballı bir nəşrdir.

Dərsliyin ən mühüm üstünlüklərindən biri də məzmunca çox mürəkkəb olan materialların dəqiq təşkili, sistemləşdirilməsi və ifadəsidir.

Yeni tədqiqat əsəri olan bu dərslik əvvəllər A.Xələfovun, həmçinin xarici ölkələrin, o cümlədən Rusiyanın və ABŞ-ın görkəmli mədəniyyət və kitabxana işi nəzəriyyəçilərinin kitabxanaşünaslığın və kitabxana işinin nəzəri əsasları haqqında irəli sürdükləri nəticələri və müddəaları ümumiləşdirir.

Dərsliyin məzmunu və mahiyyəti burada araşdırılan problemlərin əhəmiyyəti ilə şərtlənir ki, bu da dünyada müasir kitabxana-informasiya proseslərinin nəzəriyyə və təcrübəsi üçün olduqca vacibdir. Kitabda kitabxanaşünaslıq fikrinin inkişaf tarixinin aktual məsələləri, dünya informasiya məkanında kitabxanaların elmi, informasiya və sosial-mədəni missiyası da tədqiq edilmişdir.

Dünya kitabxanaşünaslığının nailiyyətlərinə əsaslanan dolğun materiallar – hissələrin, fəsillərin və paraqrafların dəqiq bölgüsü ilə, elmi müddəaların ifadəsinin məntiqiliyi və yığcamlığı ilə seçilir.

Kitabxanaşünaslıq kitabxana-informasiya proseslərinin və sosial kommunikasiyaların qanunauyğunluqları haqqında elm kimi şərh edən müəllif onun inkişafının tarixi və nəzəri cəhətlərini hərtərəfli açıqlayır. Bu baxımdan ilk dəfə işlənmiş «Tarixəqədərki kitabxanaşünaslıq (bizim eradan əvvəl II minilliyin ortalarından XVIII əsrə qədər) fikrinin meydana gəlməsi və inkişafı», «XIX əsrdə kitabxanaşünaslığın inkişafı», «XX əsrdə kitabxanaşünaslığın inkişafı», «Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq fikrinin təşəkkülü və inkişafı (ən qədim dövrlərdən XX əsrin əvvəllərinə qədər)», «Azərbaycanda kitabxanaşünaslığın inkişafı (1920-2000-ci illər)» bölmələri xüsusilə qiymətlidir.

Kitabxanaşünaslığın sistemli təhlili həm kitabxanaşünaslığın özünün daxilində, həm də onun başqa elmlərlə qarşılıqlı əlaqəsində bir

sıra münasibətləri aşkara çıxarmağa müəllifə imkan vermişdir. Bu cür yanaşma dərslərdə «Müasir kitabxanaşünaslığın mahiyyəti, obyekti və predmeti», «Kitabxanaşünaslığın funksiyaları», «Kitabxanaşünaslığın metodologiyası», «Kitabxanaşünaslığın elmi metodikası», «Kitabxanaşünaslıq tədqiqatlarının təşkili» və başqa mövzular üzrə bölmələrə daha çox xasdır.

Kitabxanaşünaslığın başqa elmlərlə qarşılıqlı əlaqəsinin və qarşılıqlı təsirinə sistemli xüsusiyyətlərini aydınlaşdırması müəllifin xüsusi xidməti kimi qiymətləndirilə bilər. Sovet kitabxanaşünaslığında lazımi səviyyədə işlənilməmiş bu problemi A.Xələfov «Kitabxanaşünaslıq və fəlsəfə», «Kitabxanaşünaslıq və sosiologiya», «Kitabxanaşünaslıq və iqtisadiyyat», «Kitabxanaşünaslıq və riyaziyyat», «Kitabxanaşünaslıq və informatika», «Kitabxanaşünaslıq və pedaqogika», «Kitabxanaşünaslıq və psixologiya» adlı yeni bölmələrdə hərtərəfli araşdırmışdır.

A.Xələfov kitabxanaşünaslığın nəzəri

əsaslarını cəmiyyətdə kitabxanaçılıq fəaliyyəti ilə məntiqi şəkildə birləşdirməyə nail olmuşdur. Nəzəriyyənin təcrübədən ayrı düşməsinə aradan qaldırmaq məqsədilə dərslərdə «Kitabxana haqqında təlim» bölməsi də verilmişdir ki, burada sənəd, oxucu, kitabxanaçı və maddi-texniki baza kimi mühüm kitabxana ünsürlərinin quruluş xüsusiyyətlərinin sistemli təhlili nəzəri müddəalar baxımından özünün əksini tapmışdır.

Dərslərdə müasir cəmiyyətdə kitabxanaların sosial funksiyalarına həsr olunmuş xüsusi fəsil də diqqəti cəlb edir.

A.Xələfov bu fəsildə uzun illər sovet kitabxanaşünaslığında üstünlük qazanmış ideoloji, mədəni-maarif və informasiya müəssisələri olan kitabxanaların sosial funksiyaları haqqında konsepsiyaları əhəmiyyətli dərəcədə işləyib tamamlamış və zənginləşdirmişdir.

Müəllif kitabxanaların sosial funksiyalarının keyfiyyətə yeni sistemini əsaslandırır. Buraya elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə funksiyaları daxildir. İctimai inki-

şafın qanunauyğunluqlarını nəzərə almaqla kitabxanalarn sosial funksiyalarının bu xüsusiyyətlərini yaradıcı şəkildə işləyən A.Xələfov kitabxanaşünaslıq nəzəriyyəsinə mühüm töhfə vermişdir.

Dərsləkdəki müasir cəmiyyətdə kitabxana sistemlərinin tipoloji bölgələrinə həsr olunmuş fəsil üzərində də ayrıca dayanmağa dəyər. Burada müəllif tipik və özünəməxsus əlamətlərin aşkara çıxarılması əsasında kitabxanalarn təsnifləşdirilməsini verir və bu zaman onların tipoloji əhəmiyyətindən asılı olaraq vəzifələrini, funksiyalarını, əlaqələrini, oxuculara xidmətin təşkili səviyyələrini uzlaşdırır.

Kitabın kitabxanaçılıq peşəsinin problemlərini işıqlandıran son fəsil də maraqla oxunur. Bu fəsildə kitabxana işçisinin nümunəvi modeli yaradılmış, bugünkü kitabxanaçıya aid olan biliklər kompleksi və tələbatlar sistemi müəyyənləşdirilmişdir. Bütün bunlar elmi-texniki tərəqqi, sosial-iqtisadi inkişaf və cəmiyyətin informasiyalaşdırılması şəraitində kitabxanalarn fəaliyyətinin səmərələşdirilməsi zəruriliyi ilə şərt-

ləndirilir.

Abuzər Xələfovun kitabxanaşünaslıq, kitabxana işinin tarixi və nəzəriyyəsi sahəsində çoxcəhətli elmi-tədqiqatçılıq fəaliyyətini yığcam şəkildə bu cür ümumiləşdirmək olar. Qeyd etmək lazımdır ki, indiyə qədər onun qələmindən kitabşünaslığın və kitabxanaşünaslığın ən müxtəlif problemlərinə dair 130-dan artıq elmi əsər, o cümlədən monoqrafiya, kitab, dərslək, dərslək vəsaiti və məqalələr çıxmışdır. Onun bu əsərləri XX əsrin ikinci yarısında kitabxana işçiləri nəsillərini tərbiyə edib yetişdirmişdir.

Professor Abuzər Xələfovun elmi əsərlərindən belə bir fikir qızıl xətlə keçir: «Hər hansı bir ölkənin, hər hansı bir xalqın tarixi inkişafında mühüm rol kitabxanalara məxsusdur. Kitabxana bütün dövrlərdə tərəqqiyə can atır, öz mahiyyətinə görə cəmiyyətin inkişafında əsas amil və mənbə kimi çıxış edir.

Yalnız intellektuallığı və vətənpərvərliyi çatışmayan adamlar kitabxana işinin əhəmiyyətini qiymətləndirməyə bilərlər».

Abuzər Xələfovun elmi məktəbi

Elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması sahəsində A.Xələfovun xidmətləri əvəzsizdir.

Bu gün Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi və nəzəri problemləri üzrə bütöv bir elmi məktəb formalaşaraq uğurla fəaliyyət göstərir ki, onun da bünövrəsini A.Xələfov qoymuşdur. Bu məktəb ayrı-ayrı tarixi mərhələlərdə Azərbaycanda kütləvi, elmi, texniki, partiya, həmkarlar ittifaqı, uşaq, məktəb, tibb, kənd təsərrüfatı kitabxanalarının tarixinə, kitabxana işinin nəzəriyyə və təcrübəsinə həsr olunmuş sanballı elmi-tədqiqatları ilə tanınır. Respublikamızda kitabxana işinin aparıcı tarixçi və nəzəriyyəçiləri, dosentlər, elmlər namizədləri T.Quliyev, E.Bədəlov, M.Həsənov, A.Abbasova, X.İsmayılov, A.Əliyev, Z.Baxşəliyev, M.Məmmədov,

E.Əhmədov və başqaları məhz bu elmi məktəbin yetişdirmələridir.

A.Xələfovun rəhbərliyi ilə son illərdə 14 aspirant və tədqiqatçı namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir. 90-cı illərdə A.Xələfovun rəhbərliyi ilə «1923-1988-ci illərdə Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində kitabxana işinin inkişafı» mövzusunda maraqlı dissertasiya işi (müəllif Ə.Nəcəfov) hazırlanmışdır ki, bu tədqiqatda Muxtar Vilayətin mədəni həyat tərzinin və əhaliyə kitabxana xidmətinin guya aşağı səviyyədə olması haqqında erməni separatçılarının Azərbaycanın ünvanına yağdırdıqları yalan iftiralar əsaslı dəlillərlə rədd edilir. Çoxsaylı arxiv sənədləri və rəsmi statistika əsasında əsərdə əsl mənzərə yaradılır. Bu isə vilayətin kitabxana şəbəkəsinin inkişafına, burada məskunlaşmış erməni əhalisinin kitabxana kitabı və kitabxana xidmətinin müxtəlif formaları ilə təmin olunmasına Azərbaycanda xüsusi qayğı göstərildiyini, habelə vilayətdə kitabxana işi üzrə əsas göstəricilərin bütövlükdə istər Azər-

baycan, istərsə də Ermənistan respublikaları üzrə müvafiq göstəricilərdən yüksək olduğunu sübuta yetirir.

1970-80-ci illərdə A.Xələfov təkcə Bakıda deyil, həmçinin Sovetlər Birliyinin Moskva, Sankt-Peterburq, Tbilisi, Daşkənd, Kiyev, Samara və başqa şəhərlərində mədəniyyət, kitabxanaçılıq və kitabçılıq işinin tarixi və nəzəriyyəsi üzrə yerinə yetirilmiş bir sıra namizədlik və doktorluq dissertasiyalarının rəsmi oponenti kimi çıxış etmiş, bir neçə doktorantın məsləhətçisi olmuşdur.

A.Xələfov 70-80-ci illərdə Moskva şəhərində fəaliyyət göstərən kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiyaşünaslıq və kitabşünaslıq sahələrində doktorluq dissertasiyalarının müdafiəsi üzrə Sovet İttifaqında yeganə İxtisaslaşdırılmış Şuranın üzvü seçilmişdir. O, eyni zamanda 80-ci illərdə ölkənin görkəmli kitabxanaşünas alimi, əməkdar elm xadimi, pedaqoji elmlər doktoru, professor K.İ.Abramovun yazdığı SSRİ-də kitabxana işinin tarixinə dair ən sanballı monoqrafiyanın rəsmi

rə'yçisi olmuşdur.

Professor A.Xələfov respublikamızda təkcə kitabxanaşünas alim, kitabxanaşünaslıq elmi məktəbinin nəzəriyyəçisi və yaradıcısı kimi tanınmır, eyni zamanda mədəniyyət tarixi problemləri də onun elmi maraq və tədqiqatçılıq dairəsinə daxildir. Təsadüfi deyil ki, o, Azərbaycanda mədəniyyət tarixi və mədəni quruculuq məsələlərinə həsr olunmuş xeyli namizədlik və doktorluq dissertasiyasının oponenti kimi də fəaliyyət göstərmişdir.

A.Xələfov uzun illərdir ki, «Bakı Universitetinin xəbərləri» elmi məcmuəsi baş redaksiya heyətinin üzvüdür.

Professor A.Xələfov 1970-1980-ci illərdə Bakı Dövlət Universiteti elmi xəbərlərinin «Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya» seriyasının yaradıcısı və əvəzsiz redaktoru olmuşdur. Öz məzmununa və mahiyyətinə görə ümumittifaq əhəmiyyətli nəzəri mətbu orqan olan bu seriyanın səhifələrində Sovet İttifaqının bir çox tanınmış kitabxana işi mütəxəssislərinin elmi axtarırlarının nəticələri dərc

edilirdi. Mövcud olduğu 10 il ərzində elmi əsərlərdə kitabxanaşünaslığın, bibliografiyaşünaslığın, kitabşünaslığın və informatikanın tarixinə və nəzəri problemlərinə dair 200-ə yaxın elmi məqalə işıq üzü görmüşdür.

1980-ci ildən seriya kitabxana işinin tarixinin və nəzəriyyəsinin ən aktual problemlərinə həsr olunmuş mövzu məcmuələri şəklində davam etdirilmişdir ki, onlar da A.Xələfovun redaktorluğu ilə çıxmışdır. Həmin məcmuələrdən bəzilərinin adlarını qeyd etmək yerinə düşər: «Azərbaycanda kitabxana işinin mərkəzləşdirilməsi məsələləri», «Elmi işçilərə kitabxana-bibliografiya xidmətinin təşkili», «Azərbaycanda kitabxanaçı kadrların hazırlanması», «Azərbaycanda kənd əhalisinə kitabxana xidmətinin təşkili», «Müasir mərhələdə Azərbaycanda kitabxana işi məsələləri» və s.

Professor A.Xələfovun yaratdığı elmi məktəb hazırda 1963-cü ildən bəri onun başçılıq etdiyi kitabxanaşünaslıq kafedrasının əsas elmi istiqamətini müəyyənləşdirir. Ölkə-

mizdə bu kafedranın kitabxanaşünaslığın elmi mərkəzinə çevrilməsi də məhz bununla izah olunur.

Son 40 il ərzində kitabxanaşünaslıq kafedrası kitabxana işinin tarixi, nəzəriyyəsi və metodikasının aktual məsələlərinə dair iri həcmli işlər yerinə yetirmişdir ki, bunlar da Azərbaycanda yeni ictimai-siyasi vəziyyət işığında, suveren və azad dövlət quruculuğu şəraitində kitabxana işi problemlərinin müasir baxımdan çözülməsi, cəmiyyətin sosial, iqtisadi və mədəni həyatının ümumi sistemində kitabxana-informasiya proseslərinin yüksək peşəkarlıqla ümumiləşdirilməsi, dərinlən və hərtərəfli şəkildə araşdırılması səviyyəsi ilə seçilir.

Kitabxanaşünaslıq kafedrasının elmi seminarları həmişə yüksək elmi səviyyədə keçirilir ki, burada da kitabxana işi nəzəriyyə və təcrübəsinin ən ağırlı məsələləri müzakirə olunur. Yalnız son illərdə keçirilən seminarlarda bu mövzular dinlənilmiş və müzakirə edilmişdir: «Bazar iqtisadiyyatı və kitabxanalar», «Müasir şəraitdə əhaliyə kitab-

xana xidmətinin demokratikləşdirilməsi», «İnternet və kitabxanalar», «Kitabxana proseslərinin kompüterləşdirilməsi problemləri» və s.

Kitabxanaşünaslıq kafedrasında müntəzəm olaraq kitabxana işinin ən aktual məsələlərinə dair elmi konfranslar və müşavirələr də keçirilir. Bu elmi yığıncaqlarda professor A.Xələfov dəfələrlə məruzə və məlumatlarla çıxış etmişdir.

Professor Abuzər Xələfov magistrlərin və bakalavrların elmi işlərinə də xüsusi diqqət yetirir. Bakalavrların buraxılış işləri, magistrlərin dissertasiyaları, bir sözlə, tələbələrinin respublika və universitet miqyaslı elmi konfranslardakı məruzələri və çıxışları həmişə mütəxəssislərin yüksək qiymətini alır. A.Xələfovun rəhbərlik etdiyi tələbələrin elmi məruzələri dəfələrlə diplomlara və fəxri fərmanlara layiq görülmüşdür.

Ali kitabxanaçılıq təhsilinin nəzəriyyəçisi və təşkilatçısı

Professor Abuzər Xələfovun elmi-pedaqoji fəaliyyətində kitabxanaçı kadrların hazırlanmasının mühüm problemlərinin tədqiqi böyük yer tutur ki, bu da Azərbaycan Respublikasında ali kitabxanaçılıq təhsilinin müasir konsepsiyasının əsasını təşkil edir.

Kitabxana işinin tarixi və nəzəriyyəsi problemləri ilə yanaşı, professor A.Xələfov 40 ildən artıqdır ki, müntəzəm olaraq Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsilinin nəzəri və metodoloji cəhətlərini işləyib hazırlayır. Onun çoxsaylı monoqrafiya, məqalə, məruzə və çıxışlarında bu məsələ ilə bağlı kitabxanaçılıq-biblioqrafiya təhsilinin dərinədən əsaslandırılmış konsepsiyası formalaşmışdır ki, bu da respublikamızda kitabxana işinin nəzəriyyə və təcrübəsinin müasir tələblərinə cavab verir.

Çoxillik pedaqoji fəaliyyəti, fakültə dekanı və kafedra müdiri kimi tədris prosesinə rəhbərlik işi A.Xələfovun Azərbaycanda sərəştəli

tədris-tərbiyə işi təşkilatçısı olaraq formalaşmasına imkan yaratmışdır. O, BDU-nun kitabxanaçılıq fakültəsinin dekanı vəzifəsində işlədiyi müddətdə elm və tədris sahəsində ciddi kəmiyyət və keyfiyyət dəyişiklikləri baş vermişdir. Həmin 25 il ərzində fakültəyə tələbə qəbulunun sayı ildən-ilə artmış, qiyabi və axşam şö'bələri, rus bölməsi açılmışdır.

Məhz həmin dövrdə fakültənin nəzdində biblioqrafiyaşünaslıq, kitabxana fondu və kataloqların təşkili, kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedraları, kitabxana işinin təşkili və idarə edilməsi, kitabxana fondu və kataloqları, biblioqrafik informasiya-axtarma sistemləri tədris laboratoriyaları yenidən təşkil edilmişdir.

Fakültənin mə'zunları Sovetlər Birliyinin müxtəlif şəhərlərində bu gün də uğurla fəaliyyət göstərirlər.

Professor A.Xələfov ali məktəbdə tədris prosesinin mahir bilicisi kimi tanınır. Təsədüfi deyil ki, respublikamızda, Bakı Dövlət Universitetində ali təhsilin yenidən qurulması və optimallaşdırılması ilə bağlı bütün məsələlər

məhz onun yaxından iştirakı sayəsində öz həllini tapır.

Respublika Təhsil Şurasının, ali təhsil üzrə vahid şuranın rəyasət hey'ətinin üzvü, habelə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin kitabxanaçılıq-biblioqrafiya təhsili üzrə vahid şurasının bölmə sədri olmaqla, professor A.Xələfov ölkəmizdə bütünlükdə ali təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi, Azərbaycan Respublikasının yeni Təhsil Qanununun hazırlanması yönümlərində səmərəli işlər görür.

Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq-biblioqrafiya təhsilinin inkişafında və optimallaşdırılmasında onun xidmətləri əvəzsizdir.

Tələbələrin elmi dünyagörüşlərinin genişləndirilməsi, peşə hazırlığının təkmilləşdirilməsi, ixtisas təhsilinin kütləvi, elmi və xüsusi kitabxanaların iş təcrübəsi ilə qarşılıqlı əlaqəsi, kitabxana proseslərinə mexanikləşdirmə və avtomatlaşdırma vasitələrinin tətbiq edilməsi kimi mühüm məsələlərlə bağlı professor A.Xələfov bir sıra təşəbbüslər irəli sürmüş

və onların həyata keçirilməsi üçün əməli fəallıq göstərmişdir.

Yüksək ixtisaslı kitabxanaçı kadrlar hazırlanmasının xarakteri və metodikası ilə əlaqədar A.Xələfovun ideya və baxışlarının əməli tətənnəsi hələ 1989-cu ildə onun rəhbərliyi ilə Bakı Dövlət Universiteti kitabxanaçılıq fakültəsinin fərdi tədris planının işlənilib hazırlanması və SSRİ Ali Təhsil Nazirliyi tərəfindən Sovet İttifaqının kitabxanaçılıq fakültəsi olan bütün universitetləri üçün nümunəvi plan kimi təsdiq edilməsi olmuşdur.

A.Xələfov 1997-ci ildə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyində ölkəmizdə ali kitabxanaçılıq-bibliografya təhsili sahəsində dövlət standartlarının yaradılması üzrə komissiyanın işinə rəhbərlik etmişdir.

Təcrübəli alimin «Kitabxanaçılıq informatikası», «Kitabxanaçılıq pedaqogikası», «Kitabxanaçılıq psixologiyası», «Kitabxana iqtisadiyyatı», «Kitabxanaçı peşəsi» kimi kitabxanaşünaslıq sahələrinin formalaşmasına, həmçinin kitabxanaçı kadrların hazırlığının

ixtisaslaşdırılmasına, geniş profilli kitabxana işçilərinin hazırlanmasına dair ideya və təklifləri həmişə maraq doğurmuş, tamamilə perspektiv xarakter daşımışdır.

Professor A.Xələfovun həmin ideya və təklifləri Bakı Dövlət Universitetində yeni ali təhsil sisteminin — «bakalavr» pilləsinin əsasını təşkil etmişdir. Alim eyni zamanda Bakı Dövlət Universitetində kitabxanaşünaslıq, bibliografyaşünaslıq və informatika üzrə magistr təhsilinin təşkilatçısı, ali kitabxanaçılıq təhsilinin bu mərhələsində ixtisas fənlərinə dair tədris plan və proqramlarının əsas müəllifidir. Kitabxanaçılıq fakültəsinin magistraturasında dissertasiya tədqiqatları mövzularının işlənilməsi ilə bağlı prosesə də məhz o rəhbərlik etmişdir.

Kitabxanaçı kadrlar hazırlığının tarixi, nəzəriyyəsi və metodikasına dair professor A.Xələfovun çoxillik elmi təşkilatçılıq fəaliyyətinin nəticəsi onun yazdığı «Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafı», «Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsili» monoqra-

fiyalarında, həmçinin alimin redaktorluğu ilə buraxılmış «Azərbaycanda ali kitabxanaçı kadrların hazırlanması» məqalələr toplusunda özünün geniş əksini tapmışdır. Həmin monoqrafiyalarda müəllif XX əsrin 20-ci illərindən əsrin sonlarına qədərki dövrdə respublikamızda kitabxanaçılıq təhsilinin meydana gəlməsinin və inkişafının mərhələlərini ümumiləşdirmiş, kitabxana işi mütəxəssisləri hazırlığının mühüm forma və metodlarının xüsusiyyətlərini vermişdir.

Bu baxımdan 1998-ci ildə BDU-nun kitabxanaçılıq fakültəsinin 50 illiyi münasibəti ilə professor A.Xələfovun nəşr etdirdiyi «Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsili (1947-1997)» kitabı mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Burada kitabxanaçılıq fakültəsinin yarıməsrlik tarixi ərzində Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsilinin inkişaf meyilləri araşdırılır. Müəllif müxtəlif inkişaf mərhələlərində fakültənin tədris planlarının təhlilinə, kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiyaşünaslıq, kitabxana fondu və kataloqların təşkili, kitabşünaslıq

kafedralarının fəaliyyət xüsusiyyətlərinə xüsusi diqqət yetirir. Fakültənin elmi-tədqiqat işinin mühüm istiqamətlərinin təsviri, özlərini ali kitabxanaçılıq təhsilinin yaranmasına və inkişafına həsr etmiş şəxslərin həyat və fəaliyyəti də əsərdə geniş işıqlandırılır. Monoqrafiyada müasir şəraitdə Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsilinin, kitabxanaçı kadrların ixtisasartırma sisteminin yeniləşməsinin strateji istiqamətləri müəyyən olunmuşdur.

Professor A.Xələfovun pedaqoji fəaliyyəti də çox barlı-bəhərlidir. O, demək olar ki, yarıməsrlik pedaqoji fəaliyyəti dövründə kitabxanaşünaslığa dair bütün fənləri tədris etmişdir. Son onilliklər ərzində isə Abuzər müəllim bakalavrlar üçün «Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi», «Ümumi kitabxanaşünaslıq» və başqa ixtisas kursları üzrə, həmçinin magistratura tələbələri üçün «Kitabxanaşünaslığın müasir problemləri», «Kitabxanaşünaslığın tarixi və metodologiyası» fənləri üzrə müəhazirələr oxuyur. Alim eyni zamanda həm ayrı-ayrı kitabxanalarda,

həm də fasiləsiz fəaliyyət göstərən mədəniyyət işçilərinin ixtisasartırma kurslarında kitabxana işçiləri qarşısında mühazirələr oxumağa da vaxt tapır.

Professor A.Xələfov kitabxanaçılıq fakültəsində mühüm kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiyaşünaslıq fənləri silsiləsi üzrə demək olar ki, bütün dərslərin, tədris və metodik vəsaitlərin və proqramların müəllifi, həmmüəllifi, redaktoru, yaxud tərcüməçisi olmuşdur.

1999-2000-ci tədris ilində professor A.Xələfovun rəhbərliyi ilə yeni tarixi şəraitdə Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsilinin müasir konsepsiyası əsasında kitabxanaşünaslıq fənləri silsiləsi proqramlarının yeniləşdirilməsi üzrə xeyli işlər görülmüşdür.

1999-cu ildə professor A.Xələfov kitabxanaçılıq fakültəsi nəzdində «Kitabxana proseslərinin kompüterləşdirilməsi» elmi-tədqiqat laboratoriyasının yaradılması təşəbbüsünü irəli sürmüş və bu yeni laboratoriyaya rəhbərliyi öz üzərinə götürmüşdür. Məhz onun başçılığı ilə Azərbaycan ali məktəb kitabxanaları texnolo-

giyasının kompüterləşdirilməsi, informasiya ehtiyatlarının inteqrasiyası və əlverişliliyi problemlərinin həlli üzrə laboratoriyanın əsas nəzəri və tətbiqi fəaliyyət istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir. İlk mərhələdə bu işin təcrübi nəticəsi Bakı Dövlət Universiteti elmi kitabxanasındakı Azərbaycan nəşrlərinin kataloq kartoçkalarının maşınla oxunan şəkildə retrospektiv konversiyasının yaradılması olmuşdur. Hazırda burada kitabdakı xarici nəşrlərin elektron kataloqunun optimal texnologiyasının seçilməsi, respublika ali məktəb kitabxanalarının ümumi elektron kataloqunun yaradılması istiqamətində iş aparılır. Proses tamamlanarkən UNIMARC biblioqrafik qeydlərin beynəlxalq formatı Azərbaycan dilinə tərcümə edilir.

Gələcəkdə Azərbaycan ali məktəb kitabxanalarının global şəbəkələrdə vahid idarəetmə çıxışına malik korporativ kompüter şəbəkəsinin yaradılması və respublikamızın əksər ali məktəb kitabxanalarının istifadəçi kimi bu şəbəkəyə qoşulması da nəzərdə tutulmuşdur.

Abuzər Xələfovun ictimai fəaliyyəti

Professor A.Xələfov özünün çoxcəhətli elmi və pedaqoji fəaliyyətini fəal ictimai işlərlə sıx şəkildə bağlayır.

O, 1960-1984-cü illərdə Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyi yanında İdarələrarası Kitabxana Şurasına başçılıq etmiş, 1976-1989-cu illərdə isə Respublika Mədəniyyət Nazirliyi yanında Dövlət İdarələrarası Kitabxana Komissiyasının üzvü seçilmişdir.

Professor A.Xələfovun ictimai fəaliyyətinin ən mühüm istiqamətlərindən biri Kitabxana Şurasının keçirdiyi çoxsaylı konfrans, müşavirə, seminar, dəyirmi masa və disputlarda fəal iştirak etməsi, həmçinin kitabxana işinin və kitabxanaçılıq təhsilinin aktual problemləri ilə bağlı radio və televiziya da müntəzəm çıxışlar etməsi ilə bağlıdır.

1960-1980-ci illərdə A.Xələfovun rəhbərlik etdiyi iki şura — Kitabxana Şurası və Respublika Təhsil Nazirliyi nəzdində kitabxanaçılıq-bibliografya təhsili üzrə elmi-

metodik şura çərçivəsində respublikamızda bütövlükdə əhaliyə kitabxana xidməti sisteminin və kitabxanaçı kadrlar hazırlığının daha da yaxşılaşdırılması istiqamətində çox vacib tədbirlər həyata keçirilmişdir. O, bu ictimai işləri yerinə yetirərkən Azərbaycanın mədəni həyatındakı mühüm proseslərə səmərəli təsir göstərən sistem yaratmağa nail olmuşdur. Məhz bunun nəticəsində Azərbaycanda əhaliyə kitabxana xidmətinin optimallaşdırılmasına, elmi işçilərin və mütəxəssislərin informasiya təminatına, akademiya kitabxanalarının mərkəzləşdirilməsinə, ali kitabxanaçılıq təhsili sisteminin təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş bir sıra ümumittifaq və respublika əhəmiyyətli elmi konfranslar, müşavirələr, seminarlar keçirilmişdir.

A.Xələfov 70-80-ci illərdə Bakı şəhəri Yasamal rayon Xalq Deputatları İcraiyyə Sovetinin deputatı kimi mədəniyyət komissiyasına rəhbərlik edərkən şəhərdə mədəni-maarif işinin canlandırılması istiqamətində əhəmiyyətli işlər görmüşdür. Bu işlər, hər

şeydən əvvəl, klubların və kitabxanaların maddi-texniki bazalarının möhkəmləndirilməsində, onların ixtisaslı kadrlarla təmin edilməsində və fəaliyyət məzmununun yaxşılaşdırılmasında özünü büruzə verirdi.

Professor A.Xələfov 40 ildən artıqdır ki, kitabxana işi problemlərinə dair beynəlxalq miqyasda keçirilən bir sıra simpoziumlarda, konqreslərdə və müşavirələrdə Azərbaycanı ləyaqətlə təmsil edir. O, Moskva, Sankt-Peterburq, Kiyev, Tbilisi, Daşkənd, İstanbul, Tehran, Təbriz şəhərlərinin mö'təbər kürsülərindən Azərbaycanın müasir elmi, mədəni və kitabxanaçılıq həyatının aktual istiqamətləri, onun dünya informasiya məkanına daxil olması imkanları və səmərəli yolları ilə bağlı özünün ideya və baxışlarını səsləndirmişdir.

1999-cu ildə professor A.Xələfovun təşəbbüsü ilə Azərbaycanda Respublika kitabxanaçılarının ilk peşəkar ittifaqı — Azərbaycan Kitabxanaçılar Cəmiyyəti yaradılır. Respublikanın kitabxana ictimaiyyəti yeni təsis edilmiş Cəmiyyətin prezidenti vəzifəsinə məhz

A.Xələfov seçir.

Azərbaycan Kitabxanaçılar Cəmiyyətinin başçısı və görkəmli mütəxəssis kimi professor A.Xələfovun xarici ölkələrdəki kitabxanaçılıq təşkilatlarının nümayəndələri ilə görüşlər keçirməsi, kitabxana işinin inkişafının aktual problemlərinə dair respublikamızda təşkil olunan beynəlxalq forumlarda iştirak etməsi beynəlxalq kitabxana ictimaiyyətində müstəqil Azərbaycanın kitabxana siyasəti sahəsində yeni imicini formalaşdırmağa, həmçinin onlara Azərbaycanın kitabçılıq və kitabxana işinin tarixi ənənələri haqqında daha geniş informasiya verməyə, bu istiqamətlərdə əməkdaşlığı inkişaf etdirməyə kömək göstərmişdir. Əlbəttə, bütün bu əlaqələr eyni zamanda Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü haqqında, erməni işğalının ölkəmizin mədəni həyatına, kitabxana işinə vurduğu dəhşətli ziyan haqqında əsl həqiqətləri xarici ölkə nümayəndələrinə çatdırmağa imkan vermişdir.

1970-ci illərdən professor A.Xələfov respublikamızda çıxan «Mədəni-maarif işi»,

«Kitablar aləmində» kimi dövri mətbuat orqanlarının redaksiya hey'ətlərinin üzvü olmuş, respublikamızda kitabxana işinin vəziyyəti və inkişafı ilə bağlı mühüm problemlərə dair elmi və elmi-kütləvi məqalələrin həmin jurnallarda işıq üzü görməsinə yardım göstərmişdir.

Professor A.Xələfov eyni zamanda Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının elmi məsləhətçisi olmuşdur.

1975-ci ildə başlayaraq, A.Xələfov Respublika Kitabsevərlər Cəmiyyəti Rəyasət Hey'ətinin üzvü və «Kitab» xalq universitetinin rektoru kimi Azərbaycanda kitabçılıq və kitabxana işinin tarixi, nəzəriyyəsi və təcrübəsinə dair elmi biliklərin təbliğində mühüm xidmət göstərmişdir.

Professor A.Xələfov 1967-ci ildən Bakı Dövlət Universiteti Böyük Elmi Şurasının və tarix fakültəsi yanında namizədlik və doktorluq dissertasiyalarının müdafiəsi üzrə ixtisaslaşdırılmış şuranın üzvüdür.

Hazırda o, BDU-nun redaksiya-nəşriyyat şurasının rəhbəri kimi bu ali təhsil

ocağının elmi və tədris prosesinin kitabşünaslıq və informasiya təminatı sahəsində işlərinin qaydaya salınması üçün çox böyük təşkilatçılıq işi aparır.

Azərbaycanda dövlət müstəqilliyinin və suverenliyinin möhkəmləndirilməsi şəraitində kitabxana işinin inkişafının hüquqi bazasının yaradılması sahəsində professor Abuzər Xələfovun ictimai fəaliyyətini və xidmətini xüsusi vurğulamaq lazım gəlir. Bu baxımdan Azərbaycanın kitabxana işi tarixində ilk dəfə olaraq meydana çıxmış «Kitabxana işi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu daha mühüm əhəmiyyətə malikdir.

A.Xələfov «Kitabxana işi haqqında» Qanunu hazırlayan işçi qrupunun rəhbəri kimi müasir şəraitdə Azərbaycan xalqının milli və mə'nəvi həyatında baş verən mütərəqqi dəyişikliklərin nəzərə alınması şərti ilə respublikada kitabxana işinin kökündən yeniləşdirilməsinin hüquqi əsaslarının işlənilməsi üçün çox böyük elmi-təşkilatçılıq işi həyata keçirmişdir.

«Kitabxana işi haqqında» Qanun Azərbaycan Respublikasında kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətinin hüquqi normalarını, kitabxana işinin müntəzəm inkişafının elmi, maddi-texniki, kadr və təşkilati təminatını özündə cəmləşdirir.

Qanunda Azərbaycanın vahid kitabxana sisteminin təşkilati quruluşu, kitabxanaların kitabla təchizatı onların fondlarının yeniləşməsi və mühafizəsi sistemləri, oxuculara xidmətin təşkilinin və kitabxana işinin idarə olunmasının demokratik prinsipləri, kitabxanaların və kitabxana işçilərinin statusu, onların əməyinin qiymətləndirilməsi, ictimai kitabxana birliklərinin hüquq və vəzifələri, kitabxanaların beynəlxalq əməkdaşlığı haqqında əsasnamələr özünün hüquqi təsdiqini tapmışdır.

«Kitabxana işi haqqında» Qanun hazırlanarkən professor Abuzər Xələfov xarici ölkələrdə kitabxana işi sahəsində mövcud olan qanunvericilik təcrübəsinin dərinədən öyrənilməsinə və ümumiləşdirilməsinə, Azərbaycanda kitabxana işinin strateji inkişafının əsas istiqaq-

mətlərini tə'min edən prinsipə yeni hüquqi normaların hazırlanmasına, onların həyata keçirilməsi mexanizminin işlənilməsinə xüsusi diqqət yetirmiş, nəticə baxımından çox yüksək səviyyəli dövlət sənədinin meydana çıxmasında mühüm xidmət göstərmişdir.

Professor Abuzər Xələfovun çoxcəhətli elmi, pedaqoji və ictimai fəaliyyəti təkcə Azərbaycanda deyil, ölkəmizin sərhədlərindən uzaqlarda da ona elm, mədəniyyət və əlbəttə ki, kitabxana ictimaiyyətinin böyük nüfuzunu və hörmətini qazandırmışdır.

Azərbaycanda kitabxanaçılıq elminin və kitabxana işinin inkişafında səmərəli xidmətlərinə görə Abuzər Xələfov 2000-ci ildə BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının müxbir üzvü, az sonra isə həqiqi üzvü - akademiki seçilmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, dünyanın bir sıra dövlətlərinin başçıları və səlahiyyətli şəxsləri, bir çox Nobel mükafatı laureatları, görkəmli alimlər, elm və mədəniyyət xadimləri beynəlxalq miqyaslı həmin qurumun üzvüdür.

Professor Abuzər Xələfovun Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının həqiqi üzvü seçilməsi, sözsüz ki, dünya kitabxana-informasiya məkanında Azərbaycanın inteqrasiyası prosesinin dərinləşməsinə mühüm təsir göstərəcəkdir.

Təsadüfi deyildir ki, Azərbaycanın görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin məqalələrində və çıxışlarında milli elmimizin və mədəniyyətimizin inkişafında, kadr hazırlığında A.Xələfovun xidməti yüksək qiymətləndirilir.

Azərbaycan Ağsaqqallar Şurasının sədri, Respublika Milli Elmlər Akademiyası Coğrafiya İnstitutunun direktoru, akademik Budaq Budaqov professor Abuzər Xələfovun ölümündə kitabxana-bibliografiya işinin cəfakəsi adlandırır.

Akademik Fuad Qasımzadənin fikrincə, A.Xələfov bir şəxsiyyət kimi özündə alimə, pedaqoq, tərbiyəçiyə, gözəl insana, sədaqətli və qayğıkeş dostu məxsus ən gözəl keyfiyyətləri birləşdirir. O, həqiqi vətəndaş, öz xalqının vətənpərvəridir.

Azərbaycan Milli Məclisinin üzvü, millət vəkili, tanınmış dilçi-alim, BDU-nun dilçilik kafedrasının müdiri, professor Nizami Cəfərov qeyd edir ki, professor Abuzər Xələfov universitetdə və respublikada təkcə kitabxanaşünas-alim kimi deyil, həm də yüksək səviyyəli şəxsiyyət və ictimai elmləri dərindən bilən ictimai xadim kimi tanınır. O, universitetin və bütövlükdə respublikamızın elmi, mədəni və ictimai həyatında böyük rol oynayır.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, əməkdar elm xadimi Vəlif Babazadə professor Abuzər Xələfovun universitet daxilində gördüyü səmərəli işləri yüksək qiymətləndirərək, qeyd edir ki, Abuzər müəllimdən ötrü Bakı Universiteti doğma evdən irəlidir. O, universitetin bütün uğurlarına və nailiyyətlərinə ürəkdən sevinir. Abuzər Xələfov universitetin əsas sütunlarından biridir.

Tanınmış dövlət xadimi Hidayət Orucov professor Abuzər Xələfovun həyatını Azərbaycanın məşhur şəxsiyyətlərindən olan Mir-

zə Cəlil Məmmədquluzadənin və Mirzə Ələkbər Sabirin maarifçilik fəaliyyətləri ilə müqayisə edir. Onun fikrincə, A.Xələfovla hər görüş insanı mə'nən saflaşdırır, onu işığa, nura qərq edir. O qeyd edir ki, özünün ağsaqqallarını, müəllimlərini həmişə minnətdarlıqla yada salması A.Xələfovun ən gözəl insani keyfiyyətlərindəndir.

Professor A.Xələfovun elmi, pedaqoji və sırf insani keyfiyyətləri haqqında görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin bu cür fikirlərinin sayını istənilən sayda artırmaq mümkündür.

30 professor, elmlər doktoru, dosent, elmlər namizədi və baş müəllimin çalışdığı, onlarla aspirant və dissertantın təhsil aldığı kitabxanaçılıq fakültəsində A.Xələfov ali kitabxanaşünaslıq təhsilinin təşkilatçılarından biri kimi çox yüksək nüfuz və dərin hörmət qazanmışdır.

Professor Abuzər Xələfovun başçılıq etdiyi kitabxanaşünaslıq kafedrası son qırx ildə Azərbaycanda kitabxanaşünaslığın elmi mər-

kəzinə çevrilmişdir. Kafedranın nüfuzlu elmi-pedaqoji kollektivi həm əməkdaşlarının sayına, həm də təhsil dərəcəsinə görə SSRİ dövründə ali məktəblərdə formalaşmış məşhur kitabxanaşünaslıq məktəblərini gözə çarpacaq səviyyədə ötür keçirdi və bu gün də onları qabaqlamaqda davam edir.

A.Xələfov özünün tələbələri və yetirmələri olan kitabxana işçiləri arasında böyük sevgi və hörmətə malikdir. Öz müəllimlərinə sonsuz ehtiram bəsləyən həmin insanlar bu gün Azərbaycanın, demək olar ki, bütün kitabxanalarında səmərəli fəaliyyət göstərir, respublikamızın böyük kitabxanalarna və müxtəlif bölgələrdəki kitabxana sistemlərinə uğurla rəhbərlik edirlər. Onlardan bir çoxu isə dövlət qurumlarında, ictimai təşkilatlarda, kütləvi informasiya vasitələrində bacarıqla işləyirlər.

Respublikamızın kitabxana ictimaiyyəti Abuzər Xələfovunu haqlı olaraq Azərbaycanda kitabxanaçılıq elminin banisi, kitabxanaşünaslığın klassiki sayırlar. Bu, doğrudan da belədir. Azərbaycanın çoxəsrlik kitabxana işi tari-

xində artıq ayrıca Abuzər Xələfov mərhələsi vardır. Bu isə XX əsrin ikinci yarısına düşür. Sevindirici haldır ki, həmin mərhələ XXI əsrdə də davam etməkdədir.

Abuzər Xələfovun Azərbaycanda cəmiyyət, elm və mədəniyyət qarşısındakı xidmətləri özünün yüksək qiymətini almışdır.

1946-cı ildə - cəmi 15 yaşı olarkən Abuzər Xələfov SSRİ Ali Soveti Rəyasət Hey'ətinin fərmanı ilə «1941-1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsində rəşadətli əməyinə görə» medalına layiq görülmüşdür.

Sonrakı illərdə o, dövlət və ictimai təşkilatlar tərəfindən bir çox medallarla, fəxri fərmanlarla, döş nişanları ilə təltif edilmişdir. Onların arasında SSRİ Mədəniyyət Nazirliyinin N.K.Krupskaya adına medalı, «SSRİ ali məktəb ə'laçısı» nişanı, «Bilik» Cəmiyyəti Həmkarlar İttifaqı təşkilatının fəxri fərmanları və digərləri xüsusi yer tutur.

A.Xələfov 1969-cu ildə Azərbaycan Respublikasının əməkdar mədəniyyət işçisi fəxri adına layiq görülmüşdür.

2000-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin fərmanı ilə Abuzər Alı oğlu Xələfov elm və təhsilin inkişafındakı böyük xidmətlərinə görə ölkəmizin yüksək mükafatı - «Şöhrət» ordeni ilə təltif olunur.

Özünə və ətrafındakılara qarşı tələbkərlik, prinsiplilik, işgüzarlıq, ciddilik, düzgünlük, qayğıkeşlik, səmimilik, yüksək vətəndaşlıq məs'uliyəti hissləri, milli dirçəliş və milli dövlətçilik ideyalarına sədaqət Abuzər Xələfovun alim, vətəndaş və doğma Vətənin sadıq vətənpərvəri kimi səciyyəli xarakterik cəhətlərdir.

Bu gün professor Abuzər Xələfov çox yüksək elmi səviyyədədir. O, «Kitabxana işi haqqında təlim» kitabı üzərində uğurla işləyir. Alim müstəqil Azərbaycanda elmin, mədəniyyətin və təhsilin inkişafı naminə yeni ideyalar və yaradıcılıq planları haqqında düşünür.

Rasim Kazımov
pedaqoji elmlər namizədi, dosent

АБУЗАР АЛЫ ОГЛЫ ХАЛАФОВ

(Краткий очерк научно - педагогической
и общественной деятельности)

Доктор исторических наук, профессор, завед. кафедрой библиотековедения Бакинского Государственного Университета, Заслуженный работник культуры Азербайджанской Республики, действительный член Международной Академии Информатизации при ООН, кавалер Ордена Славы Абузар Алы оглы Халафов является основоположником библиотековедения в Азербайджане, с научной и организаторской деятельностью которого связано становление и формирование библиотечно-библиографической науки и высшего библиотечного образования в республике.

А.А.Халафов родился 25 декабря 1931 года в селе Джиль Красносельского района Западного Азербайджана в семье крестьянина. Здесь же он получил неполное среднее образование, совмещая учебу в годы Второй Мировой войны с работой в колхозе родного села.

В 1950 году, окончив полную среднюю школу в селе Тохлуджа Красносельского района, А.А.Халафов поступает на библиотечное отделение филологического факультета Бакинского Го-

сударственного Университета. Будучи студентом, проявив незаурядные научные способности, он выступает с докладами, сообщениями на научно-студенческих конференциях, неоднократно награждается почетными грамотами.

Принимая во внимание отличную учебу и активную общественную деятельность А.А.Халафова в студенческие годы, после завершения им учебы в 1955 году он оставляется в БГУ в качестве преподавателя.

В 1955-1978 годы А.Халафов работал преподавателем, старшим преподавателем, доцентом. Эти годы А.Халафов считает для себя очень важными, так как, именно тогда совершенствовалось его мастерство как ученого-исследователя и навыки руководителя научного и учебного процесса. В эти годы А.Халафова окружала плеяда прекрасных ученых-педагогов, людей широко образованных и доброжелательных, готовых прийти на помощь молодым специалистам. Среди них А.Караев, М.А.Дадашзаде, Дж.Хандан, Ф.Касумзаде, Ш.Мехтиев, Г.Араслы, З.Ибрагимов и др.

В 1962 году благодаря активной деятельности А.Халафова библиотечное отделение БГУ преобразовывается в самостоятельный библиотечный факультет и А.Халафов становится его первым деканом, работая на этой должности 25 лет. В 1963 году он одновременно был избран на долж-

ность зав. кафедры библиотековедения, где работает по настоящее время.

Абузар Халафов в 1961 году защищает первую кандидатскую, а в 1975 году первую докторскую диссертацию в Азербайджане по библиотечному делу, получает звание профессора.

Примечательно, что А.Халафов впервые в пост советском пространстве защитил докторскую диссертацию по библиотечному делу на соискание ученой степени доктора исторических наук. Научным руководителем А.Халафова был замечательный человек и ученый, чл.-корр. АН Азербайджана Зульфали Ибрагимов.

Защитой первых, кандидатской и докторской, диссертационных исследований по библиотечному делу в Азербайджане за А.Халафовым навсегда закрепляется статус основоположника библиотековедческой науки в Азербайджане.

Основоположник библиотечной науки в Азербайджане

Интерес к научно-исследовательской работе пробудился у А.Халафова еще в студенческие годы, когда он принимал активное участие в работе студенческих научных кружков, семинаров, выступал с докладами и сообщениями по истории и теории библиотечного дела.

В начале своего научного пути А.Халафов избрал предметом научного исследования проблемы истории библиотечного дела в Азербайджане. При этом он исходил из той неоспоримой концепции, что без обращения к историческому прошлому невозможно правильное научное осмысление современных проблем библиотечного дела. Избрав путь историка библиотечного дела А.Халафов, в конце 50-х годов выступает в печати с первыми научными статьями по истории библиотечного дела в Азербайджане в конце XIX и начале XX вв., в 20-30-х годах XX столетия, о современных проблемах и передовом опыте работы библиотек, пишет рецензии и обзорные статьи о новых книгах по культуре, библиотечному и книжному делу.

Широкое признание в начале 60-х годов получают монографии молодого исследователя «Из истории библиотечного дела в Азербайджане (1870-1920)» и «Из истории библиотечного дела в Советском Азербайджане (1920-1932)». Последняя легла в основу кандидатской диссертации автора.

Именно в этих работах формировалась отличительная особенность стиля А.Халафова - систематическое обращение к архивным документам, постоянный поиск и введение в научный оборот новых исторических фактов и документов. Большинство его работ тем и отличается, что опираются они на прочную архивно-документальную базу.

Начало этому было положено в первых книгах по истории библиотечного дела появившихся в 60-х годах. Этими исследованиями А.Халафов приступил к разработке по существу никем не изученной прежде проблемы истории развития библиотечного дела в Азербайджане.

Нестандартные подходы, творческое осмысление, критический анализ господствующих в те годы идеологических концепций дали возможность А.Халафову сделать оригинальные выводы, в частности, о роли и значении мечетей в развитии библиотечного дела, в просвещении народа, которые в соответствии с коммунистическими догмами рассматривались не иначе как очаги мракобесия и невежества.

Вопреки существующим стереотипам о первой Азербайджанской Демократической Республике, как о реакционном режиме, А.Халафову удалось скрытно осветить ряд фактов, свидетельствующих о развитии библиотечного дела в условиях АДР, даже процитировать М.Э.Расулзаде о роли и значении библиотек в просвещении народа, привести факты о помощи Турции в книгоснабжении библиотек Азербайджана в 1919 году, дать критический анализ российской статистики относительно состояния библиотечного дела в Азербайджане в начале XX в. и т.д. Все это требовало от молодого исследователя не только научной

принципиальности, но и чисто гражданского мужества.

Характерной чертой первых исследований А.Халафова по истории библиотечного дела в Азербайджане является рассмотрение социальной природы библиотек, раскрытие их общественной роли и функций как социальных институтов общества, выявление и обобщение закономерностей библиотечных процессов в различные исторические периоды в тесной связи с духовными, экономическими и политическими условиями, уровнем культуры и просвещения общества, широкий показ и обоснование сущности библиотечного дела в развитии просвещения, науки, интеллектуального потенциала народа.

Благодаря исследованиям А.Халафова в 60-х годах по проблемам истории и теории библиотечного дела, в республике формируется система научных выводов и положений, раскрывающих сущность, назначение, цели и методы работы современных библиотек на примере библиотек Азербайджана. Особое научно-практическое значение имела разработка А.Халафовым в его многочисленных статьях этого периода вопросов о подчинении библиотечной работы экономическим, хозяйственным и идеологическим задачам республики соответствующего периода.

В 70-е годы А.Халафов, не замыкаясь в про-

странстве истории, опираясь на глубокие знания исторических процессов, выходит на актуальные проблемы современности. В эти годы в его трудах большое место занимает разработка общетеоретических и методологических проблем библиотековедения как гуманитарной науки, исследования развития социальных функций библиотек, их роли и месте в процессе формирования культуры чтения населения. В этот период он пишет серию статей для соответствующих томов Азербайджанской Советской Энциклопедии по историческим и теоретическим проблемам библиотечно-библиографического и книжного дела, истории крупных библиотек Азербайджана.

В 1974 году в издательстве Азернешр выходит капитальный труд А.Халафова «История библиотечного дела в Азербайджане.1933-1958 гг.». В монографии воссоздана развернутая картина формирования всесторонне развитой библиотечной сети в республике в 30-50-х годах. При этом весьма существенно, что автор при обобщении динамики развития библиотечного дела в Азербайджане показывает взаимосвязь всех сторон социально-экономической и духовной жизни Азербайджана на данном этапе. Развитие библиотечного дела на всех этапах показано на фоне процессов, происходящих во всех сферах политической, экономической и духовной жизни общества, в тесной

связи с историей Азербайджана и его культурой в целом.

В исследовании раскрыты научные основы и практические методы развития библиотечного дела в Азербайджане, проанализирована государственная политика в области библиотечного строительства. В работе дается глубокий анализ форм и методов библиотечного обслуживания населения различными типами библиотек (массовыми, научными, техническими, вузовскими, профсоюзными и др.) в исследуемый период, как в городах, так и в сельских районах.

Системное рассмотрение вопросов государственного планирования библиотечного дела, размещение библиотечной сети; укрепление материально-технической базы, становление и совершенствование системы методического обеспечения библиотечной деятельности, библиотечного образования и другие проблемы создают целостную панораму развития библиотечного дела в Азербайджанской Республике в рассматриваемый период.

В работе на основе вовлечения в научный оборот большого числа архивных документов и материалов периодической печати всесторонне исследована деятельность библиотек республики в период Второй Мировой Войны. Изучая историю библиотек военных лет автор отводит много места

их участию в претворении в жизнь исторического лозунга «Все для фронта, все для победы», подробно анализирует их деятельность в этом направлении. Эти факты особенно актуальны сегодня, в условиях армянской агрессии.

В монографии на основе многочисленных фактов, в большинстве случаев впервые введенных в научный оборот, убедительно показано, что совершенствование библиотечного дела в Азербайджане особенно в послевоенные годы привело к возникновению больших качественных изменений и углублению содержания библиотечного дела, более тесному увязыванию работы библиотек с задачами социально-экономического развития республики, заметному росту роли и значения библиотек в обществе, превращение библиотечного дела в один из решающих факторов культурного развития народа. Как уже было отмечено, содержание указанной монографии легло в основу докторской диссертации Абузара Халафова, которая была успешно защищена в 1975 году.

Докторская диссертация Абузара Халафова, в которой были обобщены результаты исследований автора, приведенных в течение 15 лет, привлекла внимание как библиотечной общественности страны, так и специалистов в области культурологии не только обилием интересных и ценных фактов, но и новизной, оригинальностью их поста-

новки и обобщения. Не случайно исследование А.Халафова было высоко оценено видными учеными - вице-президентом АН, академиком М.А.Дадашзаде, академиком Ф.Ф.Касумзаде, чл.-корр. АН А.М.Аслановым, доктором исторических наук, профессором А.М.Атакишиевым, доктором исторических наук, профессором М.Ю.Векиловым, доктором исторических наук, профессором Н.М.Пашаевым, а также крупнейшими библиотековедами, видными историками и теоретиками библиотечного дела бывшего СССР. Так, завед.кафедрой библиотековедения Московского государственного университета культуры и искусства, доктор педагогических наук, профессор, заслуженный деятель науки Российской Федерации К.И.Абрамов считал, что по глубине разработки исследование А.Халафова является одной из лучших оригинальных работ, выполненных в последние годы в союзных республиках. В отзывах Библиотечного Совета Президиума АН СССР, кафедры книговедения Московского государственного университета культуры и искусства отмечалось, что это исследование имеет большое значение для разработки исторических, теоретических и практических проблем развития библиотечного дела в союзных республиках.

В последующие годы Абузар Халафов расширил и углубил хронологические рамки своих ис-

следований в области истории и современных проблем развития библиотечного дела в Азербайджане.

В эти годы А.Халафов много сделал для обобщения накопленного опыта масштабной работы по централизации массовых библиотек в республике во второй половине 70-х годов.

Систематизировав и обобщив огромный материал о централизации библиотек системы Министерства культуры А.Халафов сумел определить важные процессы, которые произошли в результате централизации, подверг системному анализу особенности централизованных библиотечных систем, указал на важнейшие недостатки и доказал необходимость совершенствования методов их организации и управления.

Он с озабоченностью отмечал, что в процессе централизации библиотек, несмотря на позитивные сдвиги так и не были достигнуты заметные положительные результаты в методическом обеспечении их деятельности, системе книгоснабжения, механизации и автоматизации важнейших библиотечно-библиографических процессов, в информационном обслуживании читателей, обеспечении библиотек высококвалифицированными кадрами, укреплении их материально-технической базы.

В статьях, опубликованных в официальных

республиканских органах, а также в научных трудах БГУ в начале 80-х годов, на основе глубокого анализа современных проблем, ученый предложил ряд вариантов параметров развития библиотечного дела в республике на ближайшую и долгосрочную перспективу.

Важнейшей характерной чертой научных разработок А.Халафова в 80-е годы было также систематическое обращение его к истокам зарождения библиотечного дела в Азербайджане, историческому опыту библиотек в самые отдаленные эпохи, видя в этом неразрывную связь и преемственность в развитии духовной культуры азербайджанского народа.

Результатом этих исследований стал выход в 1986 году его книги «Из истории библиотек Азербайджана». В этой работе автор впервые исследует исторические корни зарождения библиотек в древнем и средневековом Азербайджане, проследживает пути развития книжного и библиотечного дела в древней Албании по XVIII век.

Автор выполнил огромный труд по разысканию и изучению древних и современных источников о состоянии библиотечного дела в исследуемый период, особое внимание уделив эпохе Низами, периоду правления Газан хана и Шах Исмаила Хатаи. В книге, несмотря на лаконичность изложения, введены в научный оборот много ранее

неизвестных широкому кругу читателей ценнейших фактов относительно дворцовых, религиозных, личных библиотек, выявлены и систематизированы взгляды на книгу, чтение, и библиотеки корифеев азербайджанской культуры и науки. Работа «Из истории библиотечного дела в Азербайджане» заполнила существенный пробел в истории духовной культуры азербайджанского народа.

Поистине настольной книгой библиотечных работников стало появившееся в 1986 году впервые в Советском Союзе фундаментальное издание «Справочник библиотечного работника», одним из авторов которого был Абузар Халафов. Собранный и обобщенный в книге материал знакомит библиотечных работников со всеми основными понятиями библиотечно-библиографической и информационной работы, раскрывает социальные функции библиотек в организации общественного пользования произведениями печати. В книге характеризуется состояние и современные принципы формирования книжных фондов, каталогизации литературы, справочно-библиографической деятельности библиотек, организации библиотечного обслуживания различных групп читателей и отраслевых библиотек.

Значительное место в справочнике уделено привитию практикам библиотечного дела методов прогнозирования и планирования, комплекса ра-

бот, связанных с комплектованием единых фондов в централизованных библиотечных системах, справочно-библиографического аппарата, организацией методической работы и управления библиотечным делом. Особое внимание в справочнике уделено использованию в библиотеках современных прогрессивных форм работы с читателями, повышению эффективности этой работы. Книга вооружает библиотекарей методами научной организации труда, современными знаниями о механизации и автоматизации библиотечных процессов, внедрении государственных стандартов в практическую деятельность библиотек.

В 90-х годах научно-исследовательская деятельность А.Халафова в области истории, теории и методики библиотечной работы проявилась в качественно новой исторической обстановке, в условиях независимости и суверенитета Азербайджанской Республики.

В эти годы свою многогранную научную и педагогическую деятельность Абузар Халафов тесно связывает с методическими проблемами организации библиотечного обслуживания в современном понимании этого термина, роли библиотек в интеллектуальном и нравственном развитии личности и общества в целом, в условиях построения правового, демократического общества в Азербайджане, с учетом политического плюра-

лизма, свободы информации, приоритета национальных и общечеловеческих ценностей.

В его концептуальных статьях «О методологических основах теории и практики библиотечной работы в современных условиях», «О социальных функциях библиотек на современном этапе» и др. на основе научного осмысления социально-экономических и культурных процессов, происходящих в обществе, построена концепция развития теории и практики библиотечного дела в Азербайджане адекватно отражающее реалии нового общества.

Практикуя некоторые аспекты развития библиотечного дела в стране в прошлом, связанные с ограничением прав и свобод читателей в получении информации, однобокую партийную и идеологическую ориентацию в деятельности библиотек, командно-административные методы управления библиотечным делом, автор вместе с тем предостерегает от опрометчивого игнорирования достигнутых успехов в прошлом. По мнению автора, было бы непростительной ошибкой пренебрегать историей, умалять ее, не брать из нее в будущее все ценное и полезное.

Определяя стратегию развития теории и практики библиотечного дела в Азербайджане в новых исторических условиях, А.Халафов на первый план выдвигает демократизацию всей системы ор-

ганизации и управления библиотечным делом, освобождения библиотек от идеологических догм, обеспечение прав и свобод читателей в получении информации.

Библиотечное дело в Азербайджане должно полностью перейти на пути компьютеризации, т.е. комплексного, всеобщего по масштабам внедрения вычислительной техники, телекоммуникаций, сетевых технологий, единения с мировым информационным и интеллектуальным пространством.

В духе новых исторических реалий написаны и другие книги А.Халафова, изданные в 1996 году «Введение в библиотековедение», «Введение в курс истории библиотечного дела». В этих работах автору удалось с новых принципиальных позиций с учетом осмысления достижений мирового библиотековедения, общечеловеческих ценностей и идей национального возрождения рассмотреть современные проблемы библиотековедения, социальные функции библиотек в информационном обществе, обозначить новые подходы и принципы изучения истории библиотечного дела, взаимосвязь библиотековедения с другими науками, дать типологию библиотек, определить основные общетеоретические и методологические проблемы библиотековедения как гуманитарной науки.

Вершиной научной деятельности А.Халафова, в начале нового века стала монография-учебник

«Введение в библиотековедение» в 2-х частях «теоретические основы библиотековедения», «учение о библиотеке». Это первый учебник по библиотековедению в Азербайджане, появившийся за всю историю библиотечного образования в республике.

Данная книга фундаментальна по кругу рассматриваемых в ней проблем, по источниковой, документальной базе и способу анализа большого по объему материала.

Одно из важнейших достоинств учебника - четкость организации, систематизации и изложения очень трудного по содержанию материала.

Новый учебник - исследование синтезирует прежде всего все ранее сформулированные А.Халафовым, а также крупными теоретиками культуры и библиотечного дела зарубежных стран, в том числе русскими и США, выводы и положения о теоретических основах библиотековедения и библиотечного дела.

Содержание и логика учебника обусловлены приоритетным значением рассмотренных в нем проблем для теории и практики, современных библиотечно-информационных процессов в мире. В книге рассмотрены актуальные вопросы истории развития библиотековедческой мысли, научная, информационная и социально-культурная миссия библиотеки в мировом информационном прост-

ранстве.

Обстоятельный, обширный материал, основанный на основе достижений мирового библиотековедения, отличается четким подразделением частей, глав и параграфов, логичностью и лаконичностью изложения материала.

Трактуя библиотековедение как науку о закономерностях библиотечно-информационных процессов и социальных коммуникациях, автор раскрывает исторические и теоретические аспекты её развития. В этом отношении особую ценность представляют впервые разработанные им такие разделы, как: «Становление и развитие библиотековедения от доисторического периода по XVIII век», «Развитие мирового библиотековедения в XIX веке», «Развитие мирового библиотековедения в XX веке», «Развитие и формирование библиотековедения в Азербайджане с древних времен до начала XX века», «Развитие библиотековедения в Азербайджане в 1920-2000г.»

Системный анализ библиотековедения позволил автору выявить многообразие отношений элементов как внутри самого библиотековедения, так и во взаимодействии ее с другими науками. Такой подход определил выделение в учебнике таких тематических разделов, как: «Сущность, объект и предмет современного библиотековедения», «Функции библиотековедения», «Методология

библиотековедения», «Методика библиотековедения», «Организация библиотековедческих исследований» и др.

Особой заслугой автора следует считать системную характеристику взаимосвязей и взаимодействий библиотековедения с другими науками. Данная проблема, в прошлом разработанная в советском библиотековедении явно недостаточно, наполнена А.Халафовым новыми разделами: «Библиотековедение и философия», «Библиотековедение и социология», «Библиотековедение и экономика», «Библиотековедение и математика», «Библиотековедение и информатика», «Библиотековедение и педагогика», «Библиотековедение и психология».

В книге А.Халафова удалось логически объединить теоретические положения библиотековедения с библиотечной деятельностью в обществе, с целью преодоления изолированности теории от практики в учебнике имеется раздел «Учение о библиотеках», где сквозь призму теоретических положений подвергается системному анализу структурная характеристика важнейших элементов библиотеки документ, читатель, библиотекарь и материально-техническая база.

Учебник содержит специальную главу, посвященную социальным функциям библиотек в современном обществе.

В данной главе А.Халафова удалось существенно дополнить и обогатить господствовавшую в течение долгих лет в советском библиотековедении, концепцию о социальных функциях библиотеки как идеологических, культурно-просветительных и информационных учреждений.

Автор обосновывает качественно новую систему социальных функций библиотек. Она включает в себя научные, информационные, культурные, образовательные и воспитательные функции. Творчески разрабатывая эти сущностные особенности социальных функций библиотек, с учетом законов общественного развития, А.Халафов внес существенный вклад в теорию библиотековедения.

Особо следует остановиться на главе учебника, посвященной типологической характеристике системы библиотек в современном обществе. В этой главе автор на основе выявления типичных и специфических признаков дает классификацию библиотек дифференцируя задачи, функции, связи, уровни организации обслуживания читателей в зависимости от их типологической сущности.

Хотелось бы обратить внимание на последнюю главу книги, в которой освещены проблемы библиотечной профессиографии, создана некая модель библиотечного работника, определены комплекс знаний и система требований к библиотекарю сегодняшнего дня. Все это обуслов-

ливается необходимостью интенсификации деятельности библиотек в условиях научно-технического прогресса, социально-экономического развития и информатизации общества.

Такова краткая характеристика многогранной научно-исследовательской деятельности Абузара Халафова в области библиотековедения, истории и теории библиотечной работы. Ему принадлежит более 130 научных работ монографий, книг, учебников и учебных пособий, научных статей по самым разнообразным проблемам книговедения и библиотековедения. На трудах Абузара Халафова воспитано целое поколение библиотечных работников во второй половине XX века.

В научных трудах профессора Абузара Халафова красной нитью проходит мысль: «В историческом развитии любой страны, любого народа важнейшая роль принадлежит библиотекам. Библиотека во все времена способствует прогрессу, является по существу постоянным фактором и источником развития общества. Только люди с дефицитом интеллекта и патриотизма могут недооценивать значение библиотечного дела».

Научная школа Абузара Халафова

Неоценимы заслуги А.Халафова в деле подготовки научно-педагогических кадров.

Сегодня в Азербайджане сформирована и успешно действует целая научная школа по историческим и теоретическим проблемам библиотечного дела, основанная А.Халафовым. Эта школа представлена исследованиями, посвященными истории массовых и технических библиотек, научных и партийных библиотек, детских и школьных библиотек, медицинских и сельскохозяйственных библиотек, теории и практики библиотечного дела в Азербайджане в различные исторические периоды. В эту школу входят ведущие историки и теоретики библиотечного дела в Азербайджане, кандидаты наук, доценты Т.Кулиев, Э.Бадалов, М.Гасанов, А.Аббасова, Х.Исмаилов, А.Алиев, М.Гасанов, Э.Ахмедов, М.Мамедов и др.

Под руководством А.Халафова за последние годы 14 аспирантов и соискателей защитили кандидатские диссертации. В 90-х годах под руководством А.Халафова было выполнено интересное диссертационное исследование «Развитие библиотечного дела в Нагорно-Карабахской автономной области в 1923-1988 гг.» (автор Наджафов А.), в которой аргументировано опровергнуты лживые обвинения армянских сепаратистов в адрес Азер-

байджана о низком качестве культурной жизни и библиотечного обслуживания населения Автономной области. В работе на основе многочисленных архивных документов и официальной статистики воссоздана истинная картина свидетельствующая о заботе Азербайджана в развитии сети библиотек в крае, обеспечении прежде всего армянского населения Автономной области библиотечной книгой и разнообразными формами библиотечного обслуживания, основные показатели которых были выше соответствующих показателей в Армянской и Азербайджанской республиках. В 1970-80-х годах он консультировал нескольких докторантов, выступал в качестве официального оппонента многих кандидатских и докторских диссертаций по истории и теории культуры, библиотечного и книжного дела, выполненных не только в Баку, но и в Москве, С.- Петербурге, Тбилиси, Ташкенте, Киеве, Самаре и др. городах бывшего союза.

В 70-80-х годах А.Халафов был членом единственного в Советском Союзе специализированного совета в Москве по защите докторских диссертаций в области библиотековедения, библиографоведения и книговедения. Он был официальным рецензентом самой крупной в СССР монографии по истории библиотечного дела, написанной в 80-х годах крупнейшим библиотековедом страны, док-

тором педагогических наук, профессором, заслуженным деятелем науки К.И.Абрамовым.

В 1970-1980-х годах А.Халафов обосновал и был бессменным редактором серии «Библиотековедения и библиографии» ученых записок Бакинского Государственного Университета, который по существу был теоретическим органом всесоюзного значения, на страницах которого публиковались научные изыскания многих представителей библиотечной науки бывшего СССР.

С 1980 года эта работа продолжалась в виде тематических сборников, посвященных самым актуальным проблемам истории и теории библиотечного дела: «Проблемы централизации библиотечного дела в Азербайджане», «Организация библиотечно-библиографического обслуживания научных работников», «Библиотечное образование в Азербайджане», «Современные проблемы библиотечно-библиографического обслуживания сельского населения в Азербайджане» и др.¹

В настоящее время созданная А.Халафовым научная школа и определяет основное научное направление кафедры библиотековедения, которая с 1963 года возглавляется им. Именно этим объясняется то, что эта кафедра превратилась в научный центр библиотековедения в стране.

За последние 40 лет кафедрой библиотековедения выполнена большая по объему работа по акту-

альным вопросам истории, теории и методики библиотечной работы, отличающаяся высокой степенью профессионализма, обобщения, широким и глубоким видением библиотечно-информационных процессов в общей системе социальной, экономической и духовной жизни общества, современной трактовкой библиотечных проблем в свете новой общественно-политической ситуации в Азербайджане в условиях формирования суверенного и независимого государства.

Всегда на высоком научном уровне проходят научные семинары кафедры библиотековедения, где обсуждаются самые злободневные вопросы теории и практики библиотечного дела. Только в последние годы на семинарах были заслушаны доклады: «Рыночная экономика и библиотеки», «Демократизация библиотечного обслуживания населения в современных условиях», «Интернет и библиотеки», «Проблемы компьютеризации библиотечных процессов» и т.д.

На базе кафедры библиотековедения систематически проводятся научные конференции и совещания по самым актуальным вопросам библиотечной работы. На многих из них А.Халафов выступает с докладами и сообщениями.

Абузар Халафов много внимания уделяет научным работам магистрантов и бакалавров. Диссертационные и дипломные работы магистрантов

и бакалавров, их сообщения и доклады на республиканских и университетских научных конференциях постоянно получают высокую оценку специалистов. Не раз научные доклады студентов, написанные под его руководством, награждались дипломами и почетными грамотами.

Теоретик и организатор высшего библиотечного образования

Большое место в научно-педагогической деятельности Абузара Халафова принадлежит исследованию важнейших проблем подготовки библиотечных кадров, которое составляет основу современной концепции высшего библиотечного образования в Азербайджанской Республике.

Наряду с проблемами истории и теории библиотечного дела профессор А.Халафов более чем 40 лет интенсивно разрабатывает теоретические и методические аспекты библиотечного образования в Азербайджане. В его монографиях, многочисленных статьях, докладах и выступлениях по данному вопросу формировалась глубоко аргументированная концепция библиотечно-библиографического образования, отвечающая современным требованиям теории и практики библиотечного дела в республике.

Долголетняя педагогическая деятельность, работа по руководству учебным процессом в качестве декана и заведующего кафедрой способствовали формированию А.Халафова, как умелого организатора учебно-воспитательной работы в Азербайджане. Он является признанным знатоком вузовского учебного процесса. Не случайно все вопросы реорганизации и оптимизации высшего образования в республике, в Бакинском Государственном Университете решались при активном участии А.Халафова.

Будучи членом Республиканского Совета по образованию, президиума единого совета по высшему образованию, а также председателем отделения единого совета по библиотечно-библиографическому образованию Министерства образования Азербайджанской республики он проводит интенсивную работу по совершенствованию всей системы высшего образования в стране, в подготовке нового закона Азербайджанской Республики по образованию.

Особенно велики его заслуги в развитии и оптимизации высшего библиотечно-библиографического образования в Азербайджане.

Абузар Халафовым выдвинуты целый ряд положений относительно характера общенаучной и мировоззренческой подготовки студентов, совершенствованию их профессиональной подготовки,

взаимосвязей профессионального обучения студентов с практикой работы массовых, научных и специальных библиотек, применения средств механизации и автоматизации библиотечных процессов.

Практическим воплощением идей и взглядов А.Халафова относительно характера и методики подготовки библиотечных кадров высшей квалификации явился разработанный под его руководством еще в 1989 году индивидуальный учебный план Библиотечного факультета Бакинского Государственного Университета, который был утвержден Минвузом СССР в качестве типового для библиотечных факультетов всех университетов Советского Союза.

В 1997 году А.Халафов возглавил работу комиссии Министерство образования Азербайджана по созданию государственных стандартов в области высшего библиотечно-библиографического образования в республике.

Весьма перспективными являются его идеи и предложения о формировании таких отраслей библиотековедения как «Библиотечная информатика», «Библиотечная педагогика», «Библиотечная психология», «Библиотечная экономика», «Профессиография библиотекаря», специализация подготовки библиотечных кадров, а также о подготовке библиотечных работников широкого профиля.

Эти и другие идеи А.Халафова легли в основу новой системы высшего образования - ступени «Бакалавр» в Бакинском Государственном Университете.

А.Халафов является организатором магистерского образования по библиотековедению, библиографоведению и информатике, учебных планов и программ по спецдисциплинам на данном этапе высшего библиотечного образования в Бакинском Государственном Университете. Он же возглавил работу по разработке тематики диссертационных исследований в Магистратуре библиотечного факультета.

Результатом многолетней научно-организационной деятельности А.Халафова по проблемам истории, теории и методики подготовки библиотечных кадров явились подготовленные им монографии «Развитие библиотечного образования в Азербайджане», «Высшее библиотечное образование в Азербайджане», а также сборник статей «Подготовка библиотечных кадров в Азербайджане», выпущенный под его редакцией.

В монографиях автора обобщены этапы становления и развития библиотечного образования в республике с 20-х годов по настоящее время, дана характеристика важнейших форм и методов подготовки специалистов библиотечного дела.

Особый интерес в этом отношении представ-

ляет изданная в 1998 году к 50-летию библиотечного факультета БГУ книга А.Халафова «Высшее библиотечное образование в Азербайджане.1947-1997». Здесь рассматриваются тенденции развития высшего библиотечного образования в Азербайджане в течение полувековой истории библиотечного факультета. Большое внимание в работе уделяется анализу учебных планов факультета в различные периоды его развития, характеристике деятельности кафедр: библиотековедение, библиографоведения, организации библиотечных фондов и каталогов, книговедения. В книге нашло отражение описание важнейших направлений научно-исследовательской работы факультета, жизни и деятельности лиц, посвятивших себя становлению и развитию высшего библиотечного образования. В монографии определены стратегические направления обновления высшего библиотечного образования, системы повышения квалификации библиотечных кадров в Азербайджане в современных условиях.

Не менее плодотворна педагогическая деятельность профессора А.Халафова, за период его почти полувековой деятельности в качестве педагога он преподавал практически все дисциплины по библиотековедению. В течение последних десятилетий он читает курсы по истории библиотечного дела в Азербайджане, «Библиотечно-

ведение. Общий курс», различные спецкурсы для бакалавров, а также «Современные проблемы библиотековедения», «История и методология библиотековедения» в магистратуре. Находит он время прочитать лекции по актуальным проблемам библиотечного дела для практических библиотечных работников, как в самих библиотеках, так и на постоянно действующих курсах повышения квалификации работников культуры.

А.Халафов автор, соавтор, редактор или переводчик практически всех учебников, учебных и методических пособий и программ по циклу важнейших библиотековедческих и библиографоведческих дисциплин на библиотечном факультете.

В 1999/2000 учебном году под руководством А.Халафова была проведена большая работа по обновлению программ цикла библиотековедческих дисциплин на основе современной концепции высшего библиотечного образования в Азербайджане в новых исторических условиях.

В 1999 году А.Халафов выступил с инициативой создания при библиотечном факультете научно-исследовательской лаборатории «Компьютеризации библиотечных процессов» и стал её руководителем. Под его руководством были определены основные теоретические и прикладные направления деятельности лаборатории по решению проблем компьютеризации библиотечной технологии,

интеграции и доступности информационных ресурсов вузовских библиотек Азербайджана. Практическим воплощением этой работы на начальном этапе стала ретроспективная конверсия карточных каталогов азербайджанских изданий научной библиотеки Бакинского Государственного Университета в машиночитаемую форму. В настоящее время ведется работа по оптимальной технологии создания электронного каталога зарубежных изданий библиотеки, создания сводного электронного каталога вузовских библиотек республики. В процессе завершения находится перевод на азербайджанский язык международного формата библиографической записи UNIMARC.

В перспективе создание корпоративной компьютерной сети вузовских библиотек Азербайджана с единым управляемым выходом в глобальные сети и подключение к этой сети большинства вузовских библиотек Азербайджана в качестве пользователей.

Общественная деятельность

Абузара Халафова

Свою многогранную научную и педагогическую деятельность А.А.Халафов тесно связывает с активной общественной работой.

С 1960 года по 1984 год он возглавлял Библио-

течный Совет республики, а с 1976 по 1989 год был членом Межведомственной Государственной Библиотечной Комиссии при Министерстве Культуры Азербайджанской Республики.

Многочисленные конференции, совещания, семинары, круглые столы и диспуты, которые осуществлялись Библиотечным Советом, а также выступления по радио и телевидению по актуальным проблемам библиотечного дела и библиотечного образования - одно из важнейших направлений деятельности А.Халафова. В 1960-80-х годах в рамках Библиотечного Совета, научно-методического совета по библиотечно-библиографическому образованию Министерство Образования, возглавляемый А.Халафовым были осуществлены ряд очень важных мероприятий, направленных на улучшение всей системы библиотечного обслуживания населения, подготовки библиотечных кадров в республике. Выполняя эти общественные работы, он сумел сформировать в республике эффективно действующую систему воздействия на важнейшие процессы культурной жизни Азербайджана, благодаря которой был осуществлен ряд крупных всесоюзных, республиканских научных конференций, совещаний, семинаров, направленных на оптимизацию библиотечного обслуживания населения, информационного обеспечения научных работников, централизации академичес-

ких библиотек, улучшения системы высшего библиотечного образования в Азербайджане.

Значительную работу по оживлению культурно-просветительной работы в городе Баку А.Халафов осуществлял в 70-80-х годах в качестве депутата исполнительного органа Ясамальского района г. Баку, возглавляя комиссию по культуре. Эта работа выразилась, прежде всего в укреплении материально-технической базы клубных и библиотечных учреждений, обеспечении их квалифицированными кадрами и улучшения содержания их работы.

В течение более 40 лет А.Халафов достойно представляет Азербайджан на многих симпозиумах, конгрессах и совещаниях по проблемам библиотечного дела, в бывшем СССР, так и в международном масштабе. Москва, С.Петербург, Киев, Тбилиси, Ташкент, Анкара, Стамбул, Тегеран, Тебриз вот лишь основные географические пункты с трибун которых А.Халафов провозглашал свои идеи и взгляды по актуальным направлениям современной научной, культурной и библиотечной жизни Азербайджана, возможностях и путях эффективного ее вхождения в мировое информационное пространство.

В 1999 году по инициативе А.Халафова в Азербайджане был создан первый общественный профессиональный союз библиотекарей республи-

ки - Общество библиотечных работников Азербайджана. Библиотечная общественность республики избрала А.Халафова президентом этого общества.

Его встречи в качестве главы библиотечного общества и крупнейшего специалиста в области библиотечного дела в Азербайджане с представителями библиотечных организаций зарубежных стран, участие на международных форумах, проводимых в республике по актуальным проблемам развития библиотечного дела, способствовали формированию у международной библиотечной общественности нового имиджа независимого Азербайджана в области библиотечной политики, а также для получения более объемной информации об исторических традициях Азербайджана в книжном и библиотечном деле, для развития сотрудничества в этих направлениях. И конечно же, эти контакты позволили донести правду об агрессии Армении против Азербайджана, о том чудовищном уроне, который нанесла она библиотекам нашей республики, ее культурной жизни.

С 1970-х годов А.Халафов будучи членом редколлегии таких республиканских периодических органов как «Медени-маариф иши» («Культурно-просветительская работа»), «Китаблар алеминде» («В мире книг»), активно способствовал появлению на страницах этих органов много-

численных проблемных, публицистических статей по важнейшим проблемам состояния и развития библиотечного дела в республике. А.Халафов является научным консультантом Азербайджанской Советской Энциклопедии.

С 1975 года А.Халафов как член Президиума Общества книголюбов и ректор народного университета «Книга», внес большой вклад в пропаганду научных знаний по истории, теории и практике книжного и библиотечного дела в Азербайджане.

С 1967 года Абузар Халафов член Большого Ученого Совета Бакинского Государственного Университета и Специализированного Совета исторического факультета по защите кандидатских и докторских диссертаций. В настоящее время А.Халафов возглавляет редакционно-издательский Совет БГУ, осуществляя большую организационную работу по упорядочению дела в области книговедения, информационного обеспечения научного и учебного процесса БГУ.

Особо следует остановиться на общественной деятельности Абузара Халафова по созданию правовой базы развития библиотечного дела в Азербайджане в условиях независимости и укрепления суверенитета Республики. Эта была работа по созданию первого в истории библиотечного дела Азербайджана «Закона Азербайджанской Рес-

публики по библиотечному делу».

Возглавив рабочую группу по разработке Библиотечного закона А.Халафов осуществил очень трудоемкую научно-организационную работу по выработке правовых основ, обуславливающих кардинальное обновление библиотечного дела в республике с учетом новых прогрессивных явлений, происходящих в процессе национального и духовного обновления азербайджанского народа в современных условиях.

Библиотечный закон содержит правовые нормы государственной политики в области библиотечного дела, научного, материально-технического, кадрового и организационного обеспечения интенсивного развития библиотечного дела в Азербайджанской республике.

В Законе юридически закреплена организационная структура единой библиотечной системы Азербайджана, системы книгоснабжения библиотек, обновления и сохранности их фондов, демократические принципы организации обслуживания читателей и управления библиотечным делом, положение о статусе библиотек и библиотечных работников, об оплате их труда, о правах и обязанностях общественных библиотечных объединений, международном сотрудничестве библиотек.

В процессе подготовки Закона Абузар Халафовым была осуществлена большая работа по изу-

чению и обобщению зарубежного опыта библиотечного законодательства, разработаны принципиально новые, правовые нормы, обеспечивающие приоритетные направления стратегии развития библиотечного дела в Азербайджане, механизм их реализации.

Многогранная научная, педагогическая и общественная деятельность Абузара Халафова снискала ему большой авторитет и уважение научной, культурной и, конечно же библиотечной общественности не только в Азербайджане, но и за его пределами. Признанием больших заслуг А.Халафова в деле развития науки и библиотечного дела в Азербайджане стало избрание его в 2000 году действительным членом Международной Академии Информатизации при ООН.

В этой солидной организации мирового масштаба главы и другие ответственные лица многих государств, лауреаты Нобелевских премий, крупнейшие ученые, деятели науки и культуры многих стран.

Избрание А.Халафова в действительные члены МАИ безусловно будет способствовать углублению интеграционных процессов Азербайджана в мировое библиотечно-информационное пространство.

Не случайно в публикациях и высказываниях крупнейших деятелей науки и культуры Азербай-

джана отмечают его большие заслуги в деле развития отечественной науки и культуры, подготовки кадров.

Председатель Совета старейшин Азербайджана, директор Института Географии АН, академик Будаг Будагов считает Абузара Халафова стеновым хребтом библиотечно-библиографической работы в Азербайджане. По мнению академика Фуада Касумзаде А.Халафов как личность воплотил в себе все лучшие качества ученого, педагога, воспитателя, прекрасного человека, преданного и заботливого друга. Он истинный гражданин, патриот своего народа.

По признанию известного ученого-лингвиста, декан филологического факультета БГУ Низами Джафарова, профессор Абузар Халафов известен в университете и в республике не только как ученый-библиотековед, но и как личность высокого уровня и глубокий знаток общественных наук, чл. корр. Академии Наук Азербайджана, заслуженного деятеля науки Васиф Бабазаде, которым отмечая плодотворную работу А.Халафова в стенах университета, подчеркивает, что для Абузара Халафова Бакинский Университет больше чем родной дом. Всем успехам, достижениям университета он искренно радуется. Он один из столбов на котором держится университет.

Известный государственный деятель

И.Оруджев сравнивает жизнь А.Халафова с просветительской деятельностью выдающихся лиц периода Мирза Джалила Мамедкулизаде, Сабира. По его мнению каждая встреча с А.Халафовым очищает человека, делает его светлым. Важнейшей чертой А.Халафова он считает чувство признательности к своим педагогам, наставникам.

Перечень таких выражений выдающихся деятелей науки, культуры о научных, педагогических и чисто человеческих качествах А.Халафова можно продолжить бесконечно.

Непререкаемым авторитетом и глубоким уважением он пользуется на библиотечном факультета. Как один из организаторов высшего библиотечного образования, где трудятся профессоры, доктора и доценты, старшие преподаватели, обучается около десятка аспирантов и соискателей.

За истекшие четыре десятилетия кафедра библиотечного образования, возглавляемая Абузаром Халафовым, превратилась в научный центр библиотечного образования в Азербайджане, в солидный научно-педагогический коллектив, который и численностью и образовательным цензом сотрудников ощутимо опережал и продолжает опережать многие известные школы библиотечного образования, сформировавшиеся в вузах бывшего СССР.

Особой любовью и уважением А.Халафов

пользуется среди библиотечных работников - своих учеников и воспитанников, которые успешно трудятся практически во всех библиотеках Азербайджана, возглавляют крупные библиотеки и библиотечные системы во всех регионах республики. Многие из них плодотворно работают в государственных и общественных органах, в средствах массовой информации.

Библиотечная общественность республики по праву считают Абузара Халафова основоположником библиотечной науки, классиком библиотековедения в Азербайджане. Это действительно так. В многовековой истории библиотечного дела в Азербайджане имеется этап Абузара Халафова - эта вторая половина XX века. К счастью, этот этап продолжается и в XXI веке.

Заслуги Абузара Халафова перед обществом, наукой и культурой Азербайджана получили высокое признание.

Еще в 15 - летнем возрасте в 1946 году Абузар Халафов Указом Президиума Верховного Совета СССР был награжден медалью «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.».

В последующие годы он был награжден многочисленными наградами государственных и общественных организаций: медалями, почетными грамотами, значками. Среди них, медаль им.Н.К.Крупской Минкультуры СССР, «Отличник

высшей школы СССР». Почетные грамоты профсоюзных органов, «Общества Знание» и др.

С 1969 года А.Халафов носит почетное звание - «Заслуженный работник культуры Азербайджанской Республики».

В 2000 году Указом президента Азербайджанской Республики Г.Алиева за большие заслуги в развитии науки и образования Абузар Алы оглы Халафов награжден высоким орденом республики - орденом «Славы».

Требовательность к себе и окружающим, принципиальность, деловитость, строгость и справедливость, наряду с заботливостью и доброжелательностью, высокое чувство гражданской ответственности, преданность идеям национального возрождения и государственности - все это характерные черты Абузара Халафова как ученого и гражданина, патриота своей Родины.

Сегодня Абузар Алы оглы Халафов в отличной научной форме. Успешно работая над книгой - «Учение о библиотечном деле», он полон новых замыслов и творческих планов во имя дальнейшего развития науки, культуры и образования суверенного Азербайджана.

Расим Кязимов

**кандидат педагогических наук,
доцент**

Kязимова Т.	250
Quliyev Т.	207, 214, 227, 262, 266
Leyla	255
Məmmədov M.	204
Məmmədov M.Ə.	263
Məmmədov V.	196a
Müseiyiboğlu A.	217
Nuriyev F.	264
Rüstəmov R.	235
Rzayev S.M.	208
Şahmar E.	228, 231
Ulduzə	255
Zeynalov A.	205, 212, 229
Zəngibasarlı M.	230, 232, 238

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Tərtibçilərdən	5
От составителей	7
A.A.Xələfov haqqında görkəmli alimlərin və universitet əməkdaşlarının fikirləri	9
Professor Abuzər Xələfovun həyat və fəaliyyətinin əsas tarixləri	26
Основные даты жизни и деятельности профессора Абузара Халафова	42
Abuzər Alı oğlu Xələfov (Elmi, pedaqoji və ictimai fəaliyyəti haqqında qısa öçerk)	56
Абузар Алы оглы Халафов (Краткий очерк научно-педагогической и общественной деятельности)	114

ƏSƏRLƏRİ

Kitabları	157
Elmi məqalələri, tezisləri və müsahibələri	161
Rə'y verdiyi, tərcümə və redaktə etdiyi əsərlər.	184
Dissertasiya işlərinə elmi rəhbərlik	190
Dissertasiya işlərinə opponentlik	192
Elmi-pedaqoji fəaliyyəti və əsərləri haqqında ədəbiyyat	195

YARDIMÇI GÖSTƏRICİLƏR

A.A.Xələfovun əsərlərinin sərlövhələrinin əlifba göstəricisi	208
A.A.Xələfovun əsərlərinin dərc olunduğu dövrü mətbuat və digər mənbələrin əlifba göstəricisi	217
A.A.Xələfov haqqında yazmış müəlliflərin adlar göstəricisi	221

Bədii redaktoru: **Qafar Atayev**
Korrektoru: **Məcid Qocayev**
Kompüter tərtibatı: **Aytən Ramazanova**
Rəssamı: **Yavər Əsədov**

Çapa imzalanmışdır: 08.08.2001.
Nəşr çap vərəqi: 14,25.
Sifariş 92.Tirajı 500.

«NEŞ»-in mətbəəsində çap olunmuşdur.
Lisənziya: AB № 022157